

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den som vill, att Kammaren, med anledning af Stats-Utskottets hemställan i momentet a af 35:te punkten i Utlåtandet N:o 36, må för sin del besluta, att Riksdagen för anskaffning af tidsenliga gevär skall ställa till Kongl. Maj:ts nådiga disposition ett extra anslag af 1,500,000 R:dr, att från Riksgälds-kontoret utgå med 500,000 R:dr under år 1867 och 1,000,000 R:dr under år 1868, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, bifaller Kammaren Stats-Utskottets ifrågavarande hemställan.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befanns vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—60;

Nej—31.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet blef härefter uppskjuten till nästa sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. 11 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Onsdagen den 27 Mars 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollen för den 7:de dennes och den 9 dennes f. m.

Föredrogos, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 26 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 55, i anledning af väckt motion, om anvisande af förslagsanslag till bestridande af kostnaderna för sådana urtima landsting, som erfordras för val af riksdagsman i Första Kammaren;

N:o 56, angående ersättning för sådana af Arméförvaltningen och Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade;

N:o 57, i anledning af väckta motioner, om återlösen för Kronans räkning af en till byggnadsplats upplåten del af Carl XIII:s torg;

N:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående rättighet för fjerdingsman, som beordras till tjensteförrättning utom sitt distrikt vid bevaringsmönstringar, marknader och dylikt, att för sådan förrättning uppbära särskild ersättning;

N:o 59, i anledning af väckt motion, att de i Kongl. Kungörelsen den 27 September 1861 fastställda bidrag af allmänna medel till utflyttningar vid laga skiften måtte för Gotland höjas till dubbelt belopp; samt

N:o 60, med beräkningar öfver statsregleringen för år 1868, samt förslag i fråga om fyllande af Riksgälds-kontorets behof.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, angående regleringen af utgifterna under Riksstatsens Fjerde Hufvudtitel.

35:te punkten.

Mom. b.

Herr von Koch: Jag tror, att den nya Riksdagen bör i sitt handlingsätt visa sig strängt konstitutionel; jag tror, att Representationen bör noga bevara sin andel i lagstiftningen; jag tror, att den bör strängt iakttaga hushållning med Statens medel: men jag tror deremot, att den icke bör ingripa i lagskipningen, liksom äfven att vi böra akta oss, att införa hvad man kallat regerande Ständer. Den nu föredragna punkten ingriper ovilkorligen i Regeringsmagten; och en skrivelse i den deri föreslagna syftning skulle utgöra en fingervisning för Regeringen, hvad denna skulle hafva att befalla en underordnad myndighet. För min del anser jag derföre, att denna punkt bör afslås, och det med så mycket större skäl, som jag tror, att den ifrågasatta skrifvelsen vore obehöflig i sak, äfven om mot densammas form ej funnes något att anmärka.

Grefve af Ugglas: Jag får den äran upplysa, att Stats-Utskottets tillstyrkande af den ifrågavarande skrifvelsen grundar sig, dels på en inom Andra Kammaren väckt motion, dels ock på den diskussion inom nämnda Kammare, som föranledts af samma motion. Här har emellertid af den siste värde talaren aflätandet af en sådan skrivelse blifvit framställt såsom en inkonstitutionel handling, och han har ansett, att Riksdagen gifve sig sken, att vilja vara hvad han kallade regerande Ständer, derföre, att den inblandat sig i en administratiffråga. Jag får likväl fästa hans uppmärksamhet derpå, att en sådan skrivelse är nödvändig, på det att Regeringen må kunna göra hvad många, och säkerligen äfven denne talare önskar. För att nemligen Regeringen skall kunna bryta de kontrakter, som blifvit ingångna om tillverkningen

af gevär, fordras det nödvändigt att Regeringen har medel i sin hand till den ersättning, som dessa kontraktors upphäfvande torde påkalla. Derföre torde det också vara riktigt, att genom uttalande af hvad den ifrågasatta skrifvelsen innehåller, gifva Regeringen rättighet, att till nämnda ändamål använda de penningar, som kunna vara erforderliga, men hvilkas belopp ej kan på förhand bestämmas till någon viss summa. Om penningar härtill användas, utan ett sådant bemyndigande, tror jag, att det vore möjligt, att anmärkning mot Regeringen skulle kunna för en dylik åtgärd framställas. Det är således i Regeringens eget intresse och för att gifva densamma full frihet i sitt handlingssätt i detta afseende, som jag tror, att den ifrågavarande punkten bör bifallas.

Herr Schartau: Den sats, som den förste värde talaren framställde, att det nemligen ej vore konstitutionelt, att till Kongl. Maj:t i underdånighet frambära en anhållan från Riksdagen, är sannerligen ny och skall, hoppas jag, alltid betraktas såsom sådan. Jag kan ej reställa mig, att Regeringen skulle finna sig för nära trädd derigenom, att Representationen till henne framställde en önskan, äfven om till en sådan önskan ej förefanns någon speciel anledning. Jag lemnar nu derhän, huruvida i förevarande fall någon sådan anledning verkligen eger rum; men då motion i sådant syfte blifvit väckt, och diskussion derom, uppstått, är jag böjd för att tro det. Anledningen må nu vara hvilken som helst, vill jag dock för min del söka värna Riksdagens rätt, att till Regeringen framställa önskingar, hvilka ej kunna anses förnärmande; och af detta skäl får jag yrka bifall till den ifrågavarande punkten.

Grefve Lagerberg: Jag hade äfven ännat motsätta mig aflåtandet af en sådan skrifvelse, som den, hvilken kunde föranledas af bifall till den ifrågavarande punkten, ehuru ej på grund af de skäl, Herr von Koch i dag anført, utan på grund af de skäl, som han i går meddelade med anledning af Friherre Raabs yttrande i gevärnsfrågan. Men sedan jag af en ledamot af Stats-Utskottet fått veta, att anledningen till denna skrifvelse är den att till Kongl. Maj:ts disposition ställa nödiga medel för att afbryta de med Husqvarna gevärnsfaktori ingångna leveransafstal, så har jag intet att anmärka mot en dylik skrifvelse.

Friherre Hamilton, Hugo: Utan att för närvarande fördjupa mig uti den konstitutionela delen af frågan, instämmer jag med Herr von Koch deruti, att skrifvelsen hvarken är behöflig eller lämplig. Denna skrifvelse skulle för det första innehålla ett återupptagande af en mot Chefen för Landtförsvars-departementet gjord anmärkning, hvilken redan blifvit af Konstitutions-Utskottet ogillad. För det andra kan jag ej misstänka, att Regeringen låtit gevärstillverkningen fortgå, om den ej varit bunden af ingångna kontrakter. Skulle Regeringen finna sig behöfva medel för att slippa ifrån dessa kontrakter, är jag öfvertygad, att den sjelf skall veta att göra framställning derom. Stutligen kan jag ej tänka mig annat, än att, om Regeringen beställer de nya gevären på samma ställe der de gamla tillverkats, tillverkarnne gerna skola ändra

sina gamla kontrakter, och öfverflytta de förra beställningarne på de nya gevären. På dessa skäl yrkar jag afslag på den upplästa punkten.

Herr von Koch: I anledning af de upplysningar, Herr Grefve Ugglas lemnat, skulle jag ej hafva något att anmärka mot den föreslagna skrifvelsen, om den blott innefattade, att meningen vore att Kongl. Maj:t på grund af densamma finge bryta de ingångna kontrakterna och utgifva den ersättning, som till följd deraf kunde blifva nödvändig. Men något sådant berättigande ligger ej i skrifvelsens ordalag, och att hemta anledning dertill af de yttranden, som blifvit fällda under denna diskussion, tror jag ej kan anses lagligt. Att åter, såsom en talare nyss yttrat, en hemställan, att Konungen skulle förständiga vederbörande, att vidtaga lämpliga åtgärder, icke skulle innefatta en föreskrift, huru Konungen skulle styra, kan jag ej fatta: för mig synes en sådan hemställan vara ett ingrepp i sjelfva administrationen. För öfrigt tror jag, att på den punkt saken nu står och med anledning af hvad t. f. Krigsministern i går upplyste om det från komiterade inkomna förslag angående ny gevärsmodell, all anledning är att antaga, att en sådan modell först måste fastställas, innan Regeringen kan vidtaga åtgärder gående ut på, att inskränka den på grund af ingångna kontrakter fortgående gevärstillverkningen. Ty innan man hade någon ny modell bestämd, eller ens egde patenträtt till någon sådan, så hade man icke rätt, att börja arbeta på hvarken Remingtons- eller Peabodys- eller något annat gevär. Efter de upplysningar jag vunnit är det dessutom, innan man känner modellen, svårt, eller till och med omöjligt att säga hvilka gevärsgeslakter duga till de nya gevären, emedan både kolf, pipa och lås och framförallt kalibern äro olika på nästan alla. Från hvilken synpunkt man således än ser denna sak, antingen från den grundlagsenliga, från hvilken jag ser den, eller från den rent praktiska, så tror jag, att den ifrågasatta skrifvelsen måste anses öfverflödigt och yrkar därför fortfarande på afslag.

Grefve af Ugglas: En värd talare har ansett, att den ifrågasatta skrifvelsen borde afslås därför, att den i sig innebar en fråga, hvilken redan blifvit inom Konstitutions-Utskottet behandlad och derstädes afslagen. Jag tror också, att detta skulle kunna vara ett skäl till afslag. Men om nu Riksdagen godkänner Konstitutions-Utskottets ogillande af den framställda anmärkningen, så kan man ej gerna åt den ifrågasatta skrifvelsen gifva den färg, som denne talare velat. Hvad åter beträffar frågan om sätt och tid kan jag nämna en sak, som tilläfväntas redan är känd, att förslaget redan i Februari månad i år framställdes från Husqvarna, om inställande af tillverkningen af de då beställda gevären. Detta förslag gick ut på en ersättning af 30,000 R:dr för kostnader, som redan blifvit vid faktoriet nedlagda på den gjorda beställningen, dervid likväl fogades det vilkor, att arbetet vid Husqvarna för nya gevär skulle taga sin början redan i Maj, eller att, enligt ett sednare tillägg, om så icke kunde ske, en viss summa måtte till fabriken gifvas till underhållande af de arbetare, som genom beställningens upphörande blefve sysslolöse. Detta förslag framställdes till Arméförvaltningen muntligen, men Förvaltningen vågade ej ingå derpå. Vore det

icke under sådana förhållanden skäl, att lemna Regeringen penningar till brytande af detta kontrakt? Ty för hvarje dag, som härmed uppskjutes, tillskyndas naturligtvis Kronan en betydlig förlust. Jag anser, att någon tvekan i denna sak ej bör ega rum och yrkar fortfarande på bifall till den ifrågasatta punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag beklagar, att de upplysningar, som den siste värde talaren lemnat om hvad, som förefallit mellan Husqvarna gevärsfaktori och Arméförvaltningen, grundar sig endast på muntliga underhandlingar. Det är vid sådant förhållande omöjligt, att kunna anse desamma utgöra ett fullt autentiskt prof på det sätt, hvarpå Arméförvaltningen bevakar Statens och det allmännas fördelar; men det hade onekligen varit ganska intressant, om Husqvarna i behörig ordning gjort officiel framställning till Arméförvaltningen i nu omnämnda afseende och deruppå erhållit skriftligt afslag. Att vid sådant förhållande Konstitutions-Utskottet ej kunnat i Statsråds-protokollerna finna något, angående denna fråga, är naturligt. Jag hoppas, att de nu meddelade upplysningarne om det sätt, hvarpå Arméförvaltningen vårdat Statens angelägenheter, för Kammaren måtte vara tillfredsställande och således lugna densamma; men för min del kan jag ej hysa sådana känslor. Då ur det beslut, som Kammaren i går fattade, angående framställning till Regeringen om anskaffande af tidsenliga gevär, all motivering utströks och endast en viss summa nämndes, hvilken ställdes till Kongl. Maj:ts disposition, så tror jag, att en sådan skrifvelse, som denna, hvarigenom man antydde, att Kammaren ansåge det mindre lämpligt, att tillverkningen af gevär efter gammal modell fortsattes, icke skulle skada. Då brytandet af nu gällande kontrakt om gevärstillverkningen äfven möjligen kan föranleda utgifvandet af en ersättningssumma till det enskilda faktori, med hvilket kontraktet varit ingånget, så vill det synas mig, att en dylik skrifvelse skulle för Regeringen undanrödja en olägenhet, enär man genom densamma på förhand bemyndigat Regeringen till detta kontrakts brytande. Vi hörde i går omtalas, att i Danmark sanktion af de utaf Regeringen i sådan syftning vidtagna åtgärder blifvit nämnda lands Regering efteråt meddeladt; det kan väl då icke anses för vår Regering kränkande, om ett bemyndigande till åtgärden, blir af Representationen på förhand gifvet. Jag får på grund af hvad jag nu anfört, yrka bifall till den ifrågasatta skrifvelsen.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till fortsättning af sammanträdet kl. 6 e. m.

Friherre Raab, Adam Christian: För min del anser jag, att sedan Konstitutions-Utskottet underkänt den anmärkning, som blifvit gjord med afseende på tillverkningen af de gamla gevären, det nu är angeläget, att en skrifvelse från Riksdagen aflåtes med begäran, att Regeringen ville afbryta tillverkningen af dessa gevär, och det så mycket mera, som, derest en sådan skrifvelse ej afgår, betänkligheter skulle kunna uppstå, att handla emot det, som Konstitutions-Utskottet ansett vara rätt. Vid bedömande af denna fråga kan man lämpligen göra en jemförelse med förhållandet mellan enskilde kontrahenter, som uppgjort

aftal om en sådan beställning. Om nemligen den ene af två enskilde kontrahenter skulle finna, att ett kontrakt lände honom endast till förlust och skada, skulle han väl göra allt, för att få bryta detsamma och heldre gifva en måttlig ersättning, för att få det ändradt, än genom detsammes bibehållande underkasta sig en större förlust. Jag förstår sannerligen ej, huru man kan sätta i fråga annat, än att Statens rätt bör skötas och bevaras, likaväl som den enskildes; och då jag ur denna synpunkt anser det vara rätt och fördelaktigt, att den ifrågasatta skrifvelsen aflåtes, får jag förena mig uti det af Herr Grefve Ugglas framställda yrkande.

Herr Ekenman: Ötvifvelaktigt kan man, om man så vill, uti den ifrågasatta skrifvelsen läsa, som man plär säga, mellan raderna ett klander mot Arméförvaltningen för dess åtgärder, med afseende på tillverkningen af gevär. Men jag vet ej något, som berättigar oss, att vid densammes läsande deri inlägga mera, än sjelfva ordställningen gifver vid handen. Då det äfven synes mig vara af vigt, att en dylik skrifvelse aflåtes, så att Kongl. Maj:t må kunna så fort som möjligt inställa den nu pågående tillverkningen af gevär, hvilka sannolikt skulle komma att genast efter det de blifvit färdiga kasseras, så får jag instämma med Grefve Ugglas och yrka icke blott att den ifrågasatta skrifvelsen måtte aflåtas, utan äfven att den måtte ofördröjligen expedieras.

Herr Nordenfelt, Enar Wilhelm: Äfven jag tror, att det är orätt af Riksdagen, att gifva Konungen tillkänna hvad han bör göra eller icke göra, så att jag i detta fall öfverensstämmer med Herr von Koch. Jag skulle ej hafva haft något att anmärka mot en skrifvelse i den syftning, Grefve Ugglas föreslagit, om denna skrifvelse varit så uppställd, att deri tydligen blifvit uttryckt, att Riksdagen ville bestå kostnaderna för brytande af kontrakter om gevärstillverkningen. Men i den föredragna punkten står nu ej ett ord, hvarken om kostnaden eller om ersättningen. Man måste således söka detta mellan raderna, och det kan bero på en subjektiv uppfattning hvad man finner mellan raderna. Man kan lika väl, med kännedom om denna Riksdags sparsamhet, läsa der en föreskrift, att, med bibehållande af de gamla kontrakterna, särskilda gevärskolor skola vid de olika faktorierna fortfarande tillverkas. Om således den af Stats-Utskottet nu ifrågasatta skrifvelsen ej utträttar hvad den skulle utträtta och dessutom innebär en otillständig fingervisning åt Regeringen, så anser jag det vara bäst att helt enkelt afslå densamma.

Herr Fähræus: I afseende på den konstitutionela delen af denna fråga är jag fullkomligt af Herr Schartaus mening. Skulle det nemligen vara en obehörig fingervisning åt Regeringen, att aflåta en skrifvelse sådan, som den ifrågavarande, så skulle äfven hvarje af Riksdagen i något ekonomiskt ärende gjord framställning till Regeringen vara obehörig. Det har af en talare blifvit anmärkt, att Stats-Utskottets förslag till skrifvelse i detta ämne innebure ett dolt klander mot Arméförvaltningen. Hvad mig personligen, såsom ledamot af Stats-Utskottet, angår, ber jag att få reservera mig mot en sådan tolkning, desto heldre, som
det

det varit för mig obekant, att något klander mot Arméförvaltningen blifvit framställt. En annan talare har ansett, att skrifvelsen skulle vara ofullständig derutinnan, att genom densamma ej blifvit till Konungens disposition ställda medel till betäckandet af kostnaderna för brytande af de kontrakt, som blifvit ingångna om tillverkningen af gevär; men denna skrifvelse afser i sjelfva verket ej något annat än, att sätta Regeringen i tillfälle att vidtaga åtgärder, för att om möjligt genom uppgörelse med gevärslagerne undgå en större förlust än den, som skulle blifva en följd om tillverkningen oafbrutet fortfor. Att särskildt anvisa medel till detta ändamål, synes mig vara öfverflödigt. Ty liksom Kongl. Maj:t, sedan Rikets Ständer vid en föregående riksdag anvisat 600,000 R:dr till anskaffande af 16,000 refflade gevär, sedermera vidtagit den förändring med dispositionen af dessa medel, att i stället för de 16,000 stycken refflade gevären anskaffats 13,150 kammarladdningsgevär, så kan äfven nu Kongl. Maj:t, med begagnande af den Honom i grundlagen tillförsäkrade rätt, föranstalta om en likartad uppgörelse i afseende på denna gevärstillverkning. Jag kan således ej finna, att denna skrifvelse skulle vara obehörig eller olämplig, och yrkar därför att den må bifallas.

Grefve Mörner: Jag har blifvit väsentligen förekommen af den siste värde talaren. Det var egentligen mot den nästföregående talarens yttrande om den ifrågasatta skrifvelsens ofullständighet, som jag ville yttra mig. Ett tillägg till denna skrifvelse, i den syftning, nämnde talare föreslagit, skulle, såsom Herr Fähræus visat, vara öfverflödigt och, som jag tror, äfven olämpligt. Om Kammarerna fattade ett beslut i sådan syftning, skulle den, enligt mitt förmenande, visa sig lika opraktisk, som det embetsverk, hvilket skött hela denna affär. Kammarerna skulle nemligen genom ett sådant tillägg hafva gifvit gevärslagerne en indirekt uppmaning att stegra sina anspråk på ersättning för kontraktets brytande. Ett sådant stegrande kan nog ske ändå, utan att Kammarerna behöfver dertill uppmanas; och jag tror därför, att det är bäst om skrifvelsen får vara sådan, som den är af Utskottet föreslagen.

Friherre Hamilton: Jag får bedja om ursäkt, att jag än en gång uppträder i denna fråga. Då en talare nyss klandrat det svar, jag gifvit på frågan, huruvida det vore behörigt, att Kammarerna aflät den ifrågasatta skrifvelsen, får jag till stöd för min logik åberopa just hvad Friherre Raab anfört. Om nemligen en enskild person aldrig försummar att genom öfverenskommelse söka komma ifrån ett ofördelaktigt kontrakt, om han det lagligen kan; huru kan man då ifrågasätta, att ej Staten skulle handla på samma sätt? Det är just därför, att jag ej betviflar, att Regeringen i detta fall har lika mycken blick för sitt interesse, som en enskild person, som jag motsatt mig och fortfarande motsätter mig aflåtandet af en dylik skrifvelse.

Herr von Geijer: Den föreslagna framställningen till Regeringen kan, enligt mitt förmenande, ej tydas annorlunda, än såsom ett mistroendevotum mot krigsförvaltningen. Jag lemnar nu helt och hållet

derhän, huruvida någon anledning till sådant misstroende förefinnes; men skall en framställning i sådant syfte ske, bör den göras på annat sätt och vara stödd på andra grunder. Sådana som skrifvelsen nu är formulerad, innebär den en begäran, som är omöjlig att uppfylla. I densamma står nemligen, att tillverkningen vid Carl Gustafs stads och Husqvarna faktorier borde intilldess ny modell blifve fastställd, inskränkas till sådana gevärskdelar, som med *säkerhet* kunde antagas blifva för framtiden användbara. Förhållandet är emellertid, att, om man ej har på förhand bestämdt hurudant det nya geväret skall vara, så kan man ej tillverka några gevärskdelar, som med säkerhet kunna blifva dertill användbara. En föregående talare har redan påpekat detta förhållande. Om nu skrifvelsen åtminstone innehöll, att tillverkningen borde *om möjligt* inskränkas till sådana gevärskdelar af gammal modell, som den nya modellen förmodas behålla oförändrade såsom hittills, så vore det rim och reson. Jag yrkar afslag på denna punkt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan, och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till samma hemställan, hvarvid svarades många ja blandade med nej, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvarefter, och sedan proposition på bifall till merberörda hemställan förnyats, samt med många ja, jemte åtskilliga nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

36:te punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Ehuru jag, under gårdagens plenum, sökte göra gällande den åsigt, att gevärstillverkningen för närvarande ej vore så brådskande, som man velat påstå, vill jag dock, sedan en motsatt åsigt gjort sig gällande, och Kammaren beslutat, att 50,000 stycken gevär skulle innan nästa års slut tillverkas, yttra några ord om patrontillverkningen, under förutsättning, att det är meningen, att ett tillräckligt antal patroner till dessa gevär måtte anskaffas. Kongl. Maj:t har i sin Proposition för detta ändamål begärt 300,000 R:dr, deraf 50,000 beräknats för inrättande af de för patrontillverkningen erforderliga verkstäder, och 250,000 R:dr för tillverkningen af 10 millioner patroner. Sedan denna Proposition afgifvits, har man fått visshet derom, att den enskilda industrien är sinnad öfvertaga tillverkningen af patroner, och äfven deri lyckats väl. Jag betvivlar också icke, att vi, i händelse af behof, skulle genom beställningar hos enskilde industriidkare kunna få vårt behof af patroner fylldt. Emellertid vill jag ej motsätta mig beviljandet af det anslag Regeringen fordrat till anläggande af verkstäder för denna tillverkning, eller åtminstone till inköpande af maskiner dertill, emedan, i händelse af utbrytande krig och deraf följande ökad behof af patroner, man icke är i stånd att tvinga den enskilda industrien till ökad tillverkning, hvilket under sådana förhållanden kunde medföra stora obehag och faror, hvarjemte det

kan hända, att den enskilda patrontillverkningen slår sig ned på en ort, som lätteligen kan blifva af fienden besatt. Emellertid är det för mig omöjligt att bestämma någon summa, som kunde vara för maskiners anskaffande m. m., nödvändig. Den skiljaktighet förefinnes nemligen nu, att då den Kongl. Propositionen skrefs, var Marieberg afsedt till lokal för tillverkningen, men att, sedan Kammaren beslutat, att krigshögskolan bör kvarblifva på nämnda ställe, annan lokal för patrontillverkningen nu måste anskaffas. Då jag således ej är i tillfälle att uppgifva någon bestämd summa, tillräcklig för ändamålet, vill jag i detta fall sluta mig till den Kongl. Propositionen, anseende att 50,000 R:dr bör vara tillfyllest, ehuru jag, vid formulerande af beslutet, ej vill fästa mig vid om detta kan vara för mycket eller för litet.

Hvad åter beträffar det antal af patroner, som borde tillverkas under nästa år, så tror jag, att det ifrågasatta antalet af 10 millioner är mera än som behöfves. Under förutsättning, att vi redan i början af nästa år skulle ega ända till 20,000 stycken gevär färdiga, tyckes det likväl vara nästan för strängt, att för dem antaga en så synnerligen stor förbrukning. Antaga vi likväl, att till målskjutningar under året skulle åtgå ända till 50 patroner för hvarje gevär, så gör detta dock blott en million för året. Men vi måste härvid ihågkomma, att Remington-geväret, hvilket lärer hafva största utsigten att blifva antaget hos oss, utkastar patronhylsan efter hvarje lossadt skott, så att samma hylsa kan, synnerligast vid målskjutningar i fredstid, tillvaratagas och begagnas flera gånger. Antager jag således, att det för nästa års förbrukning skulle vara önskvärdt att hafva en million patroner, så är det dermed icke sagdt, att så många patroner skulle komma att åtgå. Tvärtom antager jag, att en högst betydlig målskjutning skulle kunna ega rum, och likväl blott hälften af detta antal patroner förbrukas. Under loppet af nästa år, skulle åter ytterligare 30,000 stycken gevär tillverkas, så att vi vid slutet af år 1868 skulle ega 50,000 stycken nya gevär. Frågan kan då blifva, huru många patroner det vore angeläget att hafva i förråd för den händelse, att ett krig skulle omedelbart utbryta. Vi måste då komma ihåg, att det ej behöfves hafva i förråd allt, som behöfves i krig, emedan vid ett utbrytande krig tillverkningen bör kunna betydligt forceras. Man behöfver således ej på förhand förse arméen med patroner för ett helt krig, men man måste också å andra sidan tillse, att den ej, om ett sådant skulle inträffa, står utan patroner för den första tiden deraf. Det är nu naturligtvis omöjligt att säga hvad som i detta afseende kan gå åt under ett 2 till 3 månaders fälttåg. Man är dock ej alldeles utan erfarenhet i detta afseende; och jag ber att dervid först och främst få fästa uppmärksamheten på en temligen allmänt gängse föreställning, att nemligen snabbskjutande gevär skulle föranleda en mycket stor förbrukning af patroner. Så är likväl ej förhållandet. Under fälttåget sistlidne sommar hade Preussiska arméen fyra korpsen i striden, nemligen den första jemte Elbe-arméen, den andra korpsen och den s. k. Main-arméen. Dessa armékorpsen utgjorde tillhopa 268,000 man infanteri, hvilka mer eller mindre deltog i striden; och patronåtgången hos dessa arméer, hvilka dock eröfrade en betydlig del af Tyskland, var, enligt officiella uppgifter, 1,850,000 stycken, således i medeltal 7 patroner på hvarje man.

Vid en af dessa armé-korpsar, nemligen Main-arméen, utgjorde visserligen medelförbrukningen 11 patroner per man, men vid första korpsen och Elbe-arméen och andra korpsen utgjorde den blott 6 patroner per man, så att medeltalet ändock uppgår till blott 7 patroner. Detta medeltal skulle således för 50,000 stycken gevär göra 350,000 stycken patroner. Men det är dock klart, att det ej är rådligt att vara försedd endast med ett så ringa antal patroner, emedan hvarje soldat ej begagnar lika många, utan hvar och en bör medhafva så många, som han högst kan komma att begagna, och bör således vara försedd med ett större antal, än som minst kan behövas. Vid Preussiska krigets utbrott, hade hvarje soldat i sitt patronkök med sig 60 stycken patroner, d. v. s. patronköket fullt; men erfarenheten lärde, att detta antal var obehöfligt, hvadan också i samma land patronkökens storlek lär komma att betydligt förminska. Om nemligen en soldat stupar, går på detta sätt ett stort antal patroner förlorade; och jag ber att i sammanhang härmed få anmärka, hvad jag nyss glömde att anföra, nemligen att i det af mig omförmälda antalet patroner, som åtgått under kriget, voro inberäknade äfven de, som på detta sätt förlorats, eller blifvit borttappade. Emellertid kommer man, såsom jag nämnde, att i Preussen minska patronkökens storlek, så att de kunna rymma endast 30 à 40 patroner, och detta antal af 30 patroner, grundar sig på den erfarenhet man vunnit, att de trupper, som varit längst i elden, ej förbrukat mera än 22 patroner per man. Det var dock under hela kriget blott tre bataljoner, som kommo till ett sådant resultat, och af dessa hade två i striderna vid Skalitz och Nachod använt 22 patroner per man, och den tredje som jag tror vid Trautenau använt 23 patroner per man. Om nu under sådana omständigheter beräknas, att hvarje soldat får under kriget fylla sitt patronkök tre gånger, så gör detta för hela kriget 90 patroner på hvarje man, eller 12 gånger mera än, som under hela kriget åtgick i medeltal på hvarje soldat i Preussiska arméen. Multiplicerar man nu detta antal af 90 patroner med det för oss ifrågasatta antal gevär, så uppkommer en summa af 4,500,000 stycken patroner, och då jag antager, att man af de för årets öfningar tillverkade patroner, vid dess slut, kan hafva 500,000 stycken patroner i behåll, så tror jag, att, om vi för närvarande bevilja anslag till 5,000,000 patroner, vi skola för år 1868 hafva så många patroner, som för ett eventuelt fälttåg skulle kunna behövas. Enligt den i Kongl. Propositionen åberopade beräkning, skulle kostnaden för tillverkning af 5,000,000 patroner uppgå till 125,000 R:dr; och om härtill lägges det belopp, som erfordrades för inrättande af verkstäder, erhålles en slutsumma af 175,000 R:dr. Det är denna summa, som jag önskar, att Riksdagen må, för kopparpatroners tillverkning jemte verkstäder därför, till Kongl. Maj:t öfverlemla; och jag får därför yrka bifall till hvad Stats-Utskottet härutinnan föreslagit, med blott den ändring, att i stället för beloppet 300,000 R:dr sättes 175,000 R:dr.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det är blott med afseende på den förre talarens yttrande om beviljande af 50,000 R:dr för inrättande af en maskinverkstad, som jag önskat få säga några ord. Det vill nemligen synas mig, som om en sådan verkstad, åtminstone i den omfattning

Kongl. Maj:t ifrågasatt, ej vore af behovvet påkallad. Jag har nemligen här i min hand en patron, tillverkad vid Skultuna messingsbruk, hvilken lär af vederbörande godkänts såsom fullt ändamålsenlig, och i de offentliga tidningarne hafven J, Mine Herrar! haft tillfälle se, att från Skultuna inkommit ett skriftligt anbud till Regeringen, att få öfvertaga tillverkningen af patronhylsor. Patronen är tillverkad af koppar och zink, i sådan blandning, som ansetts tjenlig, men bruket har förklarad sig villigt att rätta metallblandningen och patronhylsans beskaffenhet i öfrigt efter de föreskrifter, som i dessa hänseenden kunna varda meddelade. Någon fara, att ej Staten skulle kunna förses med sitt erforderliga behof af patroner genom den enskilda industrien, synes mig ej vara förhanden, då nemligen ett i behörig ordning ingånget kontrakt i detta afseende bör vara lika betryggande i afseende på tillgången af patroner, som de med enskilde om kruttillverkningen avslutade kontrakt hittills visat sig vara. Jag erinrar mig, huruledes man understundom i hastigheten gör ansträngningar, som sedermera befinnas vara temligen obehöfliga. Så till exempel 1854, då vi ville försätta vår flotta i rustadt tillstånd och det för densammas behof erfordrades kapotter, hvilka man ansåg sig ej kunna tillräckligt fort få sydda, deltog jag sjelf i ett beslut att för Statens räkning låta inköpa två Amerikanska symaskiner. Uppfinningen af sådana maskiner var då icke mycket gammal, och i Sverige funnos då ej veterligen förut några sådana maskiner. De voro också rätt dyra, men hvad gagn man haft af de inköpta maskinerna eller hvart de tagit vägen, har jag mig icke bekant. Det förefaller mig, som om vi nu vore på väg göra en likartad affär, fastän denna gång i större skala och för anläggning af en kostbar verkstad. Jag tror emellertid, att hela det för ifrågavarande ändamål afsedda anslag kunde besparas, och får derföre föreslå, att endast ett belopp af 125,000 R:dr må till anskaffande af kopparpatroner blifva beviljad.

Grefve Hamilton, Henning: Jag får bedja Kammaren om tillgift, att jag vid slutet af mitt förra anförande begick ett misstag. Då jag nemligen — såsom troligtvis flere andre af Kammarens ledamöter — önskar, att äfven den enskilda industrien måtte blifva anlitad vid tillverkningen af kopparpatroner, tror jag, att det blir nödvändigt, att redigera det af mig föreslagna beslutet något olika mot redaktionen i Stats-Utskottets förslag till beslut; och torde det kunna formuleras sålunda, att: »Riksdagen måtte för tillverkning *eller anskaffning* af kopparpatroner etc.» Genom en sådan redaktion vunnnes det mål, att Regeringen kunde använda de anslagna medlen äfven till anskaffande af patroner från enskilda verkstäder.

Grefve von Platen: Att den siste värde talaren eger en sakkännedom, som gör, att han bättre än jag vet, hvad som kan behövas i afseende på kopparpatroner, det känna Herrarne alla. Äfven jag har likväl hört omtalas och sett de af honom citerade uppgifterna från Preussiska fälttåget, och jag förmodar, att äfven han känner, att motsägelser i dessa uppgifter finnas, och att det påstås, att man med flit uppgifvit, att det gått åt ett mindre antal patroner än, som verkligen förbrukats, för att såmedelst göra den Preussiska soldatens personliga

mod mera gällande. Att med bestämdhet yttra sig härom, är likväl svårt, och efter de förutsättningar, från hvilka den värde representanten från Södermanland utgått, tyckes han mig hafva med ganska goda skäl ledt sig till det resultat, hvartill han kommit. Jag hemställer blott, huruvida en så stor nedsättning i det begärda anslaget, som den, hvilken han förordat, kan vara fullt lämplig. Han har äfven ansett det nödigt, att Staten egde en verkstad för patrontillverkningen, om än derjemte äfven den enskilda industrien borde för samma tillverkning anlitas; och för min del får jag derutinnan öfverensstämma med honom helt och hållet. Till en annan talare, som yttrat, att han ansåg det belopp af 50,000 R:dr, hvilket föreslagits till inrättande af verkstäder, afse en tillverkning af alltför stor omfattning, får jag yttra, att, om den värde talaren verkligen haft intresse för och tagit kännedom om anläggande af verkstäder, så tror jag, att han ej skulle anse en kostnad af 50,000 R:dr till anläggande af verkstäder och anskaffande af maskiner vara för stor. Få, om ens några verkstäder finnas, som kunnat hålla sig vid det beloppet. Deremot tror jag, att det var fullkomligt välbetänkt af den värde ledamoten för Småland, att ej fördela det af honom förordade anslaget, utan ställa hela summan till Kongl. Maj:ts disposition. Att göra patrontillverkningen till en helt och hållet enskild affär, tror jag ej vara rådligt, emedan den enskilde måste ställa sin tillverkning efter den daghga åtgången, men ej kan ordna den så, att den vid infallande krig kan i någon betydligare grad uppdrivas. Jag tror således att det vore önskvärdt, om Kammaren antog det af Herr Grefve Hamilton förordade beslut, hemställande jag dock, huruvida det ej kunde vara skäl att göra en något mindre inskränkning i den af Kongl. Maj:t äskade summan än den, han föreslagit.

Grefve af Ugglas: Två talare hafva här yttrat sig mot Stats-Utskottets Utlåtande; den ene mot det belopp, som blifvit föreslaget till anskaffande af patroner, den andre mot det, som varit ämnadt till anläggande af en verkstad för patroners tillverkning. Den sednare af desse talare har till stöd för sin åsigt anført en berättelse om två symaskiner, och sagt, att han skulle blifva tacksam, om någon kunde upplysa honom om, hvart dessa tagit vägen. Någon sådan upplysning kan jag ej meddela, emedan maskinerna sannolikt nu äro förslitna; men det vet jag, att de varit af stor nytta för Staten. Då nemligen år 1864 det var fråga om att vidtaga åtskilliga åtgärder för arméens ekipering, samt det ej var möjligt, att genom enskilde skräddare få de erforderliga persedlarne inom bestämd tid förfärdigade, var det hufvudsakligen på Kronans verkstäder i Malmö och med de ifrågavarande maskinerna, som dessa persedlar blefvo sydda.

Hvad åter beträffar sjelfva nervus rerum, fabrikationen af patroner, så är det klart, att Staten i farans stund *måste* kunna tillverka sådana. Nu är det väl sagdt af några bland Kammarens ledamöter, att tillverkningen deraf kunde öfverlätas åt den enskilda spekulationen, men, utom det att, derest kriget föres inom landet och fabriken skulle blifva af fienden tagen, den källa utsinade, hvarur förråden skulle fyllas, samt det af detta skäl måste anses nära nog nödvändigt, att förlägga fabrikationen i en fästning, t. ex. det af Utskottet föreslagna Carlsborg; så

finnes det äfven ett annat och rent ekonomiskt skäl, hvarföre Staten bör ega en dylik fabrik. Jag har nemligen sett det af disponenten för Skultuna framställda anbud, och vet således, att detta går ut på att tillverka patroner till samma pris som det, hvarför de kunna i utlandet erhållas; men jag vet deremot icke, om ej måhända detta pris öfverstiger det, hvarför patroner skulle kunna billigast inom landet tillverkas. Såväl i afseende på den tillverkade varans pris, som på dess beskaffenhet, torde ej bättre medel gifvas för Staten att skydda sig från att blifva missbjuden och bedragen, än att sjelf tillverka samma vara. Det är icke derföre sagdt, att Staten, fastän den eger egna fabriker, icke skulle kunna köpa patroner af den enskilde; men det är, såsom jag redan nämnt, af allra högsta vikt, att Staten eger en möjlighet, att åtminstone kunna förskaffa sig sådana i reserv. Huru stort belopp, som skulle vara till en sådan Statens verkstad behöfligt, vet jag icke, men då både Regeringen och Stats-Utskottet ansett, att 50,000 R:dr skulle åtgå härtill, måste jag antaga, att denna summa är riktig; och då dessutom här ej är fråga att anslå ett visst belopp till fabriker och ett annat visst belopp för anskaffande af patroner, utan ett enda belopp för dessa båda ändamål gemensamt, så tror jag ej, att uti den i den Kongl. Propositionen anförda anläggningskostnadens siffra ligger något, som kunde föranleda afslag. En annan sak blir frågan om antalet patroner. Jag har äfven någon kännedom om de förhållanden, som den värde talaren bakom mig uppgifvit, och jag vill gerna medgifva, att, derest både Staten och den enskilde kunna i farans stund tillverka patroner, så torde det väl vara möjligt, att ett mindre förråd än det, som Kongl. Maj:t i sin nådiga Proposition föreslagit, till att börja med, kunde vara tillräckligt. På grund af hvad jag nu anført, vill jag ej motsätta mig hvad Herr Grefve Hamilton föreslagit, men jag måste deremot i högsta grad motsätta mig hvad Herr Grefve Mörner föreslagit, eller att Staten icke skulle ega någon verkstad, med hvilken den kunde kontrollera och hålla i tygeln den enskilda patronstillverkningen.

Herr Caspersson: Jag tror, att man under diskussionen icke skiljt emellan de färdiga patronerna och hylsorna samt kulorna. Utan tvifvel skulle man, genom den enskilda företagsamheten, kunna erhålla såväl kulor som hylsor, men emedan visshet om de färdiga patronernas användbarhet icke kan vinnas genom pröfning eller förmedelst annan kontroll, anser jag det vara nödvändigt, att Kronan har egen verkstad för patroners förfärdigande, och får, i det afseendet, understödja beviljandet af det anslag, Utskottet föreslagit. Dock tror jag, i motsats till Utskottet, att det icke gör något till saken, hvar en sådan verkstad, åtminstone att börja med, är belägen, ty den lärer nog kunna inrättas på ett sådant sätt, att den utan svårighet kan flyttas. Hvad deremot beträffar anslaget belopp, så tror jag, att patronernas antal utan olägenhet kan inskränkas, och förenar jag mig med Grefve Hamilton uti det af honom framställda förslag till ifrågavarande anslags nedsättande.

Grefve Lagerberg: En talare har genom exempel, hemtade från sista Preussiska kriget, derunder åtgången af patroner skulle belöpt sig till minst 7, högst 23 per man, kommit till den slutsats, att vi *nu* icke

skulle vara i behof af tio millioner patroner, utan snarare mindre än vanligen beräknas. Utan att kunna på något vis motsäga honom eller lemna andra upplysningar derifrån, kan jag likväl ej fatta, huru det är möjligt, att, då jag söker anskaffa gevär, hvilka företrädesvis hafva en snabbskjutande egenskap för att kunna öfversälla fienden med kulor, och då man till och med i tal och skrift hört ifrågasättas, att för soldaten i allmänhet ge all rättskjutning på båten och blott fästa sig vid snabbskjutningen, häraf skulle kunna dragas den slutsats, att soldaten skulle vara i behof af ett mindre antal skott *nu*, än i fordna tider. Äfven om de af nämnde talare lemnade uppgifter äro fullt tillförlitliga, vågar jag likväl icke tro, att det af honom tillräckligt ansedda antalet patroner verkligen är tillräckligt. Tio millioner äro, enligt min åsigt, icke för mycket till femtio tusen gevär; det är tvärtom, efter mitt förmenande, det minsta antalet, som behöfves. Ty icke nog dermed, att vi måste hafva patroner för öfning; vi böra äfven hafva den försigtigheten, att på förråder, hvilka i händelse af krig måste finnas på olika ställen inom Riket, ega patroner i reserv. Visserligen kan man börja att fabricera patroner först då krig utbrutit; men jag tror, att vi då få så mycket annat att tänka på, att det icke kunde vara ur vägen, att redan vid krigets början hafva en god tillgång på patroner. Hvad beträffar verkstäder, så tror jag, att Kronan bör hafva egna sådana, utan att derföre de enskilde böra utestängas från rättigheten att leverera patroner till Kronan.

På grund af hvad jag anfört, skulle jag önska, att Utlåtandet bifölls, med den förändring, att emellan orden »kopparpatroners» och »tillverkning» insattes orden: »anskaffning eller» samt att orden »jemte verkstäder» utgå.

Herr Schartau: Då det icke torde begäras, att jag skulle kunna säga huru många patroner, som för Svenska arméen behöfvas, är min mening ej att derutinnan anföra något. Afsigten, hvarföre jag begärde ordet, var att yttra mig, beträffande den frågan, huruvida Staten sjelf borde inrätta verkstäder för patroners tillverkning. Man har i allmänhet ansett en sådan verkstadsanskaffning vara af stor vikt, men jag må undra, om man icke förbisett, att här är fråga icke blott att anskaffa de döda maskinerna för en verkstad, utan äfven att erhålla lefvande maskiner, det vill säga arbetare, hvilka sätta de döda maskinerna i gång. Huru kan man tänka sig, att Staten, sedan den med en betydlig kostnad anskaffat hus och maskiner, skulle kunna vara utan öfvade personer, hvilka skötte dessa! För att hafva gagn af maskinerna, måste de derföre ständigt vara i gång, ty annars skulle det kunna inträffa, att, just då man vore i behof af patroner, skulle sådana icke kunna erhållas, af brist på arbetare. Af sådant skäl tror jag för min del, att det icke skulle vara särdeles gagneligt, att, vid beviljande af ifrågavarande anslag, påpeka, att det man lemnar, skulle till större eller mindre del användas för verkstäder. Atminstone torde man kunna dröja härmed, tills den enskilda industrien fått visa hvad den härutinnan kan åstadkomma. Det är redan omtaladt, att ett enskildt bolag till Chefen för Landtförsvars-departementet ingifvit anbud att tillverka hylsor för kopparpatroner till ett pris, icke öfverstigande det, hvartill de-

samma vid införskrifning från utrikes ort kunna erhållas, äfvensom att, om så åstundas, leverera knallsatsladdning, samt krut och kula; hvarjente bolaget tillkännagifvit, att det ville underkasta sig alla de kontroller, Staten vid tillverkningen skulle åstunda att utöfva. Hela saken skulle således blifva komplett. Jag tviflar ej på, att ju äfven andra verkstäder kunna blifva hågade att leverera patroner till Staten, såvida denna icke själf beslutar anläggning af en fabrik för patroners tillverkning. Om Staten det gör, så är det gifvet, att den enskilde, oviss om någon beställning kan komma att ske, icke skall nedlägga någon omsorg och möda, eller kapitaler, för att kunna förfärdiga en då oafsättlig vara. Jag anser derföre, att det icke vore välbetänkt af Riksdagen att vid summans bestämmande låta inflyta beslut om användande af denna jemväl till verkstäders anläggande. Jag anser det så mycket mindre välbetänkt, som jag tror, att verkstäder skulle kosta mera än den beräknade summan, 50.000 R:dr. Det skulle således kunna hända, att, om af den summa, Riksdagen bestämmer — den må nu blifva 300,000 R:dr, såsom Utskottet föreslagit, eller 175,000 R:dr, som en talare inom Kammaren förordat — en del skulle användas till uppförande af verkstäder, denna del kunde blifva så stor, att man icke hade tillräckliga medel qvar för anskaffande af den egentliga produkten; och ändock komme följderna att blifva, att man hade verkstaden, men vore i saknad af de erforderliga lefvande verktygen. Jag skulle derföre vilja hemställa till Herr Grefve Hamilton, att han ur det förslag, hvarpå han begärt proposition, ville låta utgå orden: »jemte verkstäder». Utgå dessa orden, så stode det sedan Arméförvaltningen icke desto mindre öppet, att, om den fann sig dertill af tvingande omständigheter föranlåten, vidtaga lämpliga åtgärder för en sjelfständig tillverkning. Det är utan tvifvel, ur viss synpunkt, oskadligt att inrätta verkstäder, men de böra åt minstone förläggas på sådant ställe, som är mot öfverrumpling betryggadt; och detta vore Carlsborg vida mera än Marieberg. Man är emedertid alldeles oviss om den summa, som vore för en sådan anläggning erforderlig. Vid Marieberg, om de skolat dit förlagts, hafva 50,000 R:dr förmenats vara tillräckliga, men om de skola anläggas på ett annat ställe, så vet man ej, om här finnas några byggnader, som kunna användas för ändamålet.

På grund af hvad jag anförut, anhåller jag emellertid — såsom jag förut nämnt — att Herr Grefve Hamilton måtte jemka sitt förslag så till vida, att han låter ur detsamma utgå orden: »jemte verkstäder.»

Herr Stjernblad: Jag hör icke till dem, hvilka påyrka sparsamhet, då det rör vårt försvarsverk; men i detta fallet tror jag, att ändamålet kan vinnas, utan att man behöfver bevilja hela det anslag, Kongl. Maj:t äskat, och jag har så mycket större skäl att antaga detta, som en af Konungens rådgifvare ansett det vara väl högt. I likhet med andra talare anser jag, att Staten, vid tillverkningen af kopparpatroner, icke bör ställa sig i beroende af den enskilda tillverkningen, utan anlägga egna verkstäder; dock torde, enligt mitt förmenande, det böra åt enskilde personer lemnas tillfälle att leverera patroner till Staten, derest leveransen kan komma att verkställas på vilkor, förmånliga för Staten.

På grund af hvad jag anfört, får jag, som anser den af Grefve Hamilton föreslagna summan väl liten, anhålla det Kammaren behagade besluta att till Regeringens disposition ställa 200,000 R:dr, för att användas, på sätt Grefve Hamilton föreslagit.

Grefve Mörner: Den talare, som yttrade sig i anledning af mitt anförande, hemställde till mig, om jag hade något intresse uti denna sak, och därför icke kunde bedöma sakens vikt för det allmänna. Jag får lugna denne talare dermed, att jag icke eger något det minsta egna intresse häri, och att, om förhållandet varit sådant, skulle detta hafva varit tillräckligt att sätta munlås på mig. Hvad deremot sjelfva saken angår, så och då den qvantitet patroner, som den enskilda verkstaden kan åstadkomma, synes vara någorlunda tillräcklig, enär, efter hvad för mig blifvit uppgifvet, vid densamma kunna tillverkas 100,000 patroner på dagen, och således 3 millioner på 30 dagar, synes man icke behöfva vara ängslig öfver, att man icke, äfven om Staten icke har egen verkstad, skall kunna inom kort tid få tillräckligt förslag af ifrågavarande krigsförnödenhet. Hvilka anläggningar, som för denna tillverkning äro erforderliga, kan jag ej bedöma. Man har sagt, att verkstäderna skulle komma på ett säkert ställe, om de förlades till Carlsborg. Om jag icke missminner mig, nämnes det i den Kongl. Propositionen ett annat ställe, såsom afsedt för verkstaden, nemligen Marieberg. Tillverkningen skulle ske der och artilleriläroverket, som för närvarande finnes derstädes, skulle deremot flyttas till hufvudstaden. Jag tror, för min del, att om, i händelse af oroligheter, fabriken icke befinner sig i säkerhet vid Skultuna, skulle en sådan vid Marieberg ännu mindre vara att med säkerhet räkna på. En annan talare trodde sig kunna glädja mig dermed, att de symaskiner, hvilka inköpts för Statens räkning, blifvit begagnade å en arbetsinrättning i Malmö, vid förfärdigande af klädespersedlar för Kronans behof. Ja! det vore i sanning glädjande om symaskinerna hittat vägen till denna arbetsinrättning, och således kommit till gagn, men, efter hvad jag med säkerhet vet, voro de afsedda för flottans station i Carlskrona.

Med anledning af hvad jag, rörande den ifrågavarande saken, anfört, ber jag nu att få åt det förslag, hvarpå jag anhåller att Herr Talmanen behagade framställa proposition, gifva följande lydelse: »att Riksdagen, för kopparpatroners anskaffande, anvisar för år 1868 ett extra anslag af 125,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas.

Grefve Hamilton: T. f. Chefen för Landtförsvars-departementet har sagt, att de af mig anförda siffror äro omtvistade, och det är därför min skyldighet att erkänna riktigheten häraf. De utgingo till allmänheten ifrån en icke officiel källa och blefvo betviflade och bestridda; men de konstaterades emellertid sedermera officiellt. Huruvida detta officiella konstaterande är vilseledande, deröfver kan jag deremot ej yttra mig. Men det var icke denna bisak, som föranledde mig att begära ordet, utan ett yttrande af en ledamot inom Kammaren, en militär, som har en ganska betydande plats inom vår armé. Det är nemligen ganska betänkligt att, dagen efter det man beviljat en betydligare summa för skarpskytteöfningar, höra en sådan person yttra, att

det icke vore fråga om att skjuta rätt, utan fort. I Preussen der det snabbskjutande geväret företrädesvis blifvit begagnadt, har befälet ansett det tjenligt tillhålla soldaten att icke, utan i yttersta nödfall, då t. ex. en sammanstötning vore att befara, använda snabbskjutningen, men att vid andra tillfällen icke skjuta, utan att sigta ordentligt. Sjelfva grundsatsen, att rättskjutning icke vore erforderlig, är så värdig, att den icke bör vinna gehör. Rörande formulering af det beslut, jag föreslagit Kammaren, har Herr Schartau framställt, att orden: »jemte verkstäder» skulle utgå, och jag har icke något emot att villfara detta, då, genom uteslutande af dessa ord, Regeringen icke beröfvas rättigheten att, om den så finner för godt, inrätta verkstäder för tillverkning af kopparpatroner.

Grefve von Platen: Det veta vi ju, att intet finnes, som icke kan ses ifrån två sidor, och som icke har både fördelar och olägenheter med sig. Det är också visadt, att förhållandet blir sådant, antingen Staten eller enskilde skola hafva verkstäder för kopparpatroners tillverkning. Jag erkänner gerna, att jag ej hyser såsom regel den åsigt, att Staten sjelf bör befatta sig med sådana tillverkningar, hvilka kunna göras af den enskilda industrien, synnerligast om det är fråga om dyrbara anläggningar. Men jag tror, att man i detta fall bör göra ett undantag, och jag erkänner, att jag med glädje tyckt mig finna den åsigten temligen allmän inom Kammaren. En värd talare från Stockholm har fästat uppmärksamheten derpå, att det icke blott vore fråga om maskiner, utan äfven om folk. Naturligtvis behöfvas äfven människor; men det torde icke vara obekant, att en af de förnämsta fördelarne vid sådana verkstäder utomlands, som Staten tagit om hand, är just den, att så mycket åstadkommes med maskinkraften ensamt, och att man icke för maskinernas skötande är i behof af arbetsskicklige personer; de kunna mycket väl vara okunnige, endast de hafva en god vilja. Skulle några svårigheter förefinnas med afseende på verkstäder för patroners tillverkning, så tror jag, att dessa svårigheter skulle vara betydligt större för de enskilde än för Staten. Hvad beträffar platsen för denna verkstads anläggning, så synes mig Carlsborg vara ganska lämplig dertill; der finnas byggnader, om icke inredda, så dock af den beskaffenhet, att de med lätthet kunna för ändamålet inredas. Jag ler att få fästa uppmärksamheten på ännu ett skäl, som talar emot, att man skulle helt och hållet åt den enskilda industrien öfverlemna ifrågavarande tillverkning, det nemligen, att den enskilde skulle af omständigheter kunna tvingas att upphöra med tillverkningen. Detta är väl icke att befara med Staten. En talare från Kronobergs län har, med anledning deraf, att jag framkastade den tanke, det han möjligen icke egde kännedom uti detta hänseende, till mig rigtat några ord, som jag mycket väl förstår. Han synes nemligen hafva ansett att, när jag är delegare i Motala mekaniska verkstad och mitt eget intresse här vore, enligt hans förmenande, i fråga, jag icke hade bort yttra mig. De som tro mig, vid handhafvandet af Statens intressen, hafva oädla motiver, har jag intet svar att lemna. Mina handlingar få ådagalägga motivena. Denne talare nämnde att, om han vore intresserad uti en sådan sak som denna, detta vore tillräckligt att sätta munlås på honom; jag skulle derföre högeligen beklaga,

om han ingick i något sådant företag, enär Kammaren då komme att sakna de många sakrika upplysningar, han nu är i tillfälle att lemna.

Herr Heijkenskjöld: Jag ber endast att till hvad som förut i denna sak är yttradt få lemna några meddelanden. Här har varit fråga om minsta antalet patroner, som skulle behövas, och jag tror, att man har fullkomligt tillräckligt af fem millioner för det närvarande, och då en kommande Riksdag kan bevilja anslag till flera, ser jag ej, hvarföre vi nu skulle beröfva Staten en summa, som icke är af behovet påkallad. Jag skulle dessutom tro och hoppas, att dessa kopparpatroner komma i främsta runnet att blifva använda till målskjutning, och icke emot fienden, och då veta vi ju, att patronerna kunna mer än en gång användas. Hvad beträffar frågan om verkstäder, så är jag af den åsigten, att Staten bör hafva egna sådana; och jag tror, att den härför föreslagna summan är mer än tillräcklig. Om man skulle hafva nya verkstadshus och maskiner, vore den visserligen för liten, men Staten har, såsom vi veta, begge delarne. Om man nu gillar Grefve Hamiltons förslag, så blir det ju öfverlemnadt åt Regeringen, ej blott att anskaffa patroner, utan äfven att ombesörja inrättande af verkstäder. Hvad den närmaste framtiden beträffar, så tror jag, att man, tills Staten kommer sig i ordning, mycket väl både kan och bör öfverlemna åt den enskilda industrien kopparpatronernas tillverkning.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag yrka bifall till det af Grefve Hamilton framställda förslag.

Grefve af Ugglas: Jag ber blott att, med afseende på Grefve Lagerbergs förslag, det Kammaren, vid beviljande af anslaget, skulle tillägga ordet »anskaffning», få yttra några ord. För min del måste jag bestrida Grefve Lagerbergs omredigering af Stats-Utskottets förslag; jag skulle funnit det oegentligt, om Utskottet genast uttryckt detta, ty man hade derigenom kommit att lemna svar på annat än den Kongl. Propositionen framställt. Hvad beträffar uteslutande af orden »jemte verkstäder», så tror jag icke, att ett sådant uteslutande vore på sin plats. Jag får derföre anhålla om bifall till Stats-Utskottets Ut-låtande, med den förändring, som af Grefve Hamilton först blifvit föreslagen.

Friherre Raab, Carl Adam: Då öfverläggningen redan torde hafva tröttat Kammaren, skulle jag ej hafva uppträdt, om det icke varit för att bemöta ett af Herr Schartau fällt yttrande. Men dessförinnan ber jag få nämna, att jag tror, det Grefve Hamilton origtigt uppfattat Grefve Lagerbergs anförande. För såvidt jag kunde fatta, var Grefve Lagerbergs mening, att man icke blott behöfde skjuta rätt utan äfven mycket.

Hvad åter beträffar Herr Schartaus yttrande, så ville han öfverlemna åt den enskilda industrien att leverera kopparpatroner till Kronan; men ehuru det i många fall kan vara riktigt, att åt den enskilde öfverlemna tillverkningen af hvad Staten behöfver, tror jag dock, att förhållandet icke är detsamma med afseende på kopparpatroner. Förreställom oss, att endast en fabrik finnes för sådan tillverkning, och i

fråga om en så litet efterfrågad vara kunna icke många fabriker uppstå. Staten skulle då, derest den sjelf icke hade någon fabrik, vara nödsakad betala hvilket pris denna fabrik än behagade bestämma. Det är ock utan tvifvel, att Staten sjelf skulle billigast och bäst kunna sköta ifrågavarande tillverkning.

Under diskussionen har en talare velat antyda, att vår högtärade sjöminister, såsom intresserad i Motala, icke bort deltaga i öfverläggningen af denna fråga; och, med anledning häraf, begagnar jag mig af tillfället för att försäkra honom att alla, hvilka känna Grefve von Platen, äro fullkomligt öfvertygade derom, att hans ädla, fosterländska tänkesätt äro af den beskaffenhet, att hans enskilda intressen för honom icke gälla något vid sidan af fosterlandets. Härförutan är det en känd sak, att Motala mekaniska verkstad lemnar obetydlig årlig utdelning, och att denna utmärkta verkstad mera uppehålls af fosterländskt nit än som enskildt lönande företag.

På grund af hvad jag i sjelfva saken anført, ber jag att få instämma med Grefve Hamilton.

Friherre Bildt: Att säga huru många patroner, som kunna erfordras, står icke icke i min magt. Å ena sidan kan man, för bestämmandet häraf, åberopa den erfarenhet, som blifvit vunnen från Preussen under sednaste Tyska kriget, men man kan å andra sidan säga, att denna erfarenhet icke är tillämplig på våra förhållanden. Men om man också har svårt att uttala något positivt omdöme i detta fall, tror jag dock, att man komma till en siffra, tillräckligt nära den rätta. Om det å ena sidan är en öfverdrift att sänka ner antalet patroner för hvarje man till 7, så tror jag å andra sidan att 23 patroner icke är för mycket. Nu har man här föreslagit, att hvarje soldat skulle erhålla 90 patroner, och det synes mig, som man kunde ega fullkomlig trygghet, att denna summa icke vore för liten. Efter 90 patroner på hvarje man skulle det blifva 4,500,000 patroner, och man har jemkat detta antal till fem millioner, hvarigenom man visat sig till och med liberal. Denna siffra kan jag icke finna annat fullkomligt tillfredsställande; och under sådana förhållanden hyser jag ingen tvekan, att ju icke en nedsättning uti hvad Stats-Utskottet föreslagit lämpligen kan ega rum. Detta med afseende på patronernas antal. Samme talare, som yrkat nedsättning, har velat bevilja 50,000 R:dr till verkstädernas anläggning för Statens räkning. Det har under diskussionen blifvit yttrat ganska tänkvärda saker från de olika sidorna, både från dem, som velat, att Staten skulle sjelf tillverka kopparpatroner, och från dem, hvilka önskat, att denna tillverkning skulle öfverlätas åt den enskilda industrien. De förra hafva hufvudsakligen fäst sig dervid, att, då kopparpatronerna vore det nödvändigaste vilkoret för striden, Staten ock borde ega denna tillverkning i sina händer. Men Staten eger ju inga krutbruk, och krutet är en ändå väsentligare ingrediens i patronerna. Mig synes, att Staten, lika väl som den kan uppgöra kontrakt med egare af krutbruk om leverering af krut, bör kunna med enskilde kontrahera om kopparpatroners leverans. Ätminstone synes detta mig så naturligt, att jag icke utan i nödfall vill bevilja några direkta anslag för verkstädernas anläggning. Att vi inom landet genom enskilde kunna erhålla patroner

till samma pris som i utlandet veta vi redan, och jag har af min granne till höger erhållit ett utlåtande af gevärs-komitéen, hvori de vid enskild fabrik tillverkade patroners ändamålsenlighet vitsordas. När man således har utsigt, att inom landet, genom den enskilda industrien, erhålla billiga och goda kopperpatroner, finner jag det vara öfverflödigt, att Staten nu anlägger egna verkstäder. Man behöfver ju ej motverka verkstäders anläggning, fastän man icke nu beviljar anslag härtill, ty vi hafva ju riksdag om ett år härefter; och hvad hindrar, att vi då, om det skulle af behofvet påkallas, bevilja det anslag, som, åtminstone för närvarande, synes obehöfligt? Då dessutom Kammaren ansett ställningen sådan, att den icke beviljat anslag till utveckling af militärläroverket, så anser jag att Kammaren, åtminstone för konsekvensens skull, icke borde bevilja anslag för verkstäders anläggning.

På grund af hvad jag anfört, får jag anhålla, att Kammaren i och för kopperpatroners anskaffning, men ej för verkstäder, ville bevilja ett anslag af 125,000 R:dr.

Skulle dock den åsigten göra sig gällande, att Staten bör för patroners tillverkning sätta sig i oberoende af den enskilda industrien, anhåller jag likväl, att bedömande af behofvet häraf öfverlemnas till Regeringen och att derföre, på det att verkstäders anläggning icke må uttalas såsom en oafvislig nödvändighet, orden: »jemte verkstäder», måtte få utgå.

Grefve Lagerberg: I anledning af mitt förra yttrande, har jag blifvit ganska strängt apostroferad af Grefve Hamilton, som beklagade att det fanns en regementschef, som hyste en sådan åsigt, att all rättskjutning vore öfverflödig. För att upplysa den ädle Grefven har jag funnit mig föranlåten begära ordet. Jag yttrade, att jag icke kunde af Herr Grefvens yttrande komma till den slutsats, att antalet patroner, som numera behöfves, skulle kunna minskas, utan snarare borde ökas, då man är på väg att anskaffa gevär, hvilka företrädesvis hafva en snabbskjutande egenskap, för att kunna öfversälla fienden med kulor, och då man till och med hört ifrågasättas, att för soldaten i allmänhet all rättskjutning skulle gifvas på båten och afseende fästas endast vid snabbskjutning; jag trodde icke, att detta mitt yttrande skulle kunna så förstås, att jag obetingadt hyste den grundsats, att man borde gifva rättskjutningen på båten. Jag tillåter mig emellertid nämna, att under sista Danska kriget soldaterna satte geväret till höften, såsom brukligt är vid snabbskjutning, och oupphörligt öfversällade fienderne med kulor; samt att soldaterna buro på sig ända till 130 patroner. Hvad sjelfva saken angår, så finner jag mig nu föranlåten yrka, att endast den förändring i sjelfva Utlåtandet göres, att emellan »kopperpatroners» och »tillverkning» insattes orden: »anskaffning eller».

Herr Stjernblad: Som jag förut anhållit, att få förena mig med Grefve Hamilton uti det af honom först framställda förslag, så och sedan han ändrat detta så till vida, att orden »jemte verkstäder» skulle utgå, ber jag få tillkännagifva, att jag instämmer, jemväl beträffande den föreslagna förändringen, med Grefve Hamilton.

Grefve Mörner: Jag beklagar, att mina förra yttranden blifvit af Herr Grefve von Platen missförstådda och försäkrar, att jag, hvarken då jag förra gången hade ordet, eller vid något föregående tillfälle, åsyftat någon sådan anspelning, som Herr Grefven förmenat. Hade jag kunnat föreställa mig, att mina ord skulle kunna så tolkas, hade jag heldre tegat, och icke brytt mig om att söka freda mig sjelf från den emot mig rigtade anmärkning, hvilket jag endast åsyftat genom det missförstådda yttrandet; men hvilken anmärkning jag gerna kunnat tåla, öfvertygad derom, att icke någon skulle trott mig hafva gjort mig af densamma förtjent.

Herr Berlin: Vid beräklandet af den kostnad, som skulle erfordras såväl för anskaffandet af ett visst antal patroner, som isynnerhet till inrättandet af en verkstad för deras tillverkning, äfvensom vid bedömandet af frågan, huruvida en dylik verkstad bör på Statens bekostnad inrättas, synes det vara af vigt att göra sig reda för betydelsen af ordet kopparpatron. Detta ord är tvetydigt; dermed kan antingen betecknas hopparhylsan, försedd med tändsats samt laddning af krut och kula — och så synes Stats-Utskottet hafva uppfattat ifrågavarande kopparpatroners beskaffenhet; eller ock kan man, utan att gå den tekniska terminologien för nära, med kopparpatron förstå endast sjelfva kopparhylsan. Skulle tillverkningen af kopparhylsan nödvändigt ske i sammanhang med dess laddning, medger jag gerna att, såsom Stats-Utskottet anmärkt, kopparpatronernas tillverkning icke kan anförtros åt den enskilda industrien, ty någon säker kontroll öfver den färdiga patronens behöriga beskaffenhet kan icke utöfvas. Men en sådan förening emellan kopparhylsans tillverkning och dess laddning synes mig icke nödvändig; den förra kan åt den enskilda industrien anförtros och de sålunda anskaffade hylsorna kunna uti Kronans förräder till huru stort antal som helst förvaras lika väl, som många andra krigsförnödenheter; laddningen kan och bör, efter behof, verkställas vid någon Statens verkstad, hvartill Fyrverkarekorpens synes lämpligast, och för detta ändamål borde icke någon särdeles stor och dyr anläggning erfordras. I enlighet med denna åsigt, och då under diskussionen visat sig, att, till en början åtminstone, det föreslagna antalet patroner kan nedsättas, förenar jag mig med den ledamot, som för ändamålet föreslagit 125,000 R:dr.

Herr Wallenberg: Ehuru möjligen de från Preussiska kriget hemtade uppgifter, hvilka blifvit af flere talare lagda till grund för en nedsättning af det anslag, Utskottet föreslagit, icke äro tillförlitliga, får man dock medgifva, att anslaget kan något minskas. Jag skulle dock icke begärt ordet, om Grefve Hamilton vidblifvit sitt först framställda förslag, men då jag icke kan godkänna detta, sedan det blifvit justeradt, dels när, då i Utlåtandet stått orden: »jemte verkstäder», borttagande af dessa ord skulle kunna tolkas såsom ett förbud för Regeringen att anlägga verkstäder, och dels när jag anser det lämpligt, att Kammararen särskildt påpekar, att Staten, vid kopparpatroners tillverkning, ställer sig i oberoende af enskilda bolag, hvilka en vacker dag skulle kunna komma på obestånd, anhåller jag, att Herr Grefven och

Talmannen ville framställa proposition på Grefve Hamiltons först gjorda förslag.

Grefve von Platen: Jag ber den värde ledamoten från Kronobergs län om ursäkt, derest jag lagt mina ord på sådant sätt, att de kunnat åsyfta något annat än hans mindre skicklighet vid verkstäders anläggning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å Utskottets förevarande hemställan, hvars antagande utan förändring ej blifvit af någon ledamot påyrkadt, följande yrkanden blifvit gjorda, nemligen af Grefve Lagerberg: att Utskottets hemställan måtte, bifallas med följande förändrade lydelse, »att Riksdagen måtte, för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning jemte verkstäder derför, anvisa för år 1868 ett extra anslag af 300,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas»; utaf Grefve af Ugglas: att Kammaren skulle antaga Utskottets hemställan med följande förändrade innehåll, »att Riksdagen måtte, för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning jemte verkstäder derför, anvisa för år 1868 ett extra anslag af 175,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas»; af Grefve Hamilton: att Utskottets hemställan måtte antagas med den förändring, att densamma komme att lyda sålunda, »att Riksdagen måtte för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning, anvisa för år 1868 ett extra anslag af 175,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas»; af Herr Stjernblad: att Grefve Hamiltons förslag måtte antagas med anslagsbeloppets förhöjning till 200,000 R:dr; samt slutligen af Grefve Mörner: att Kammaren skulle bifalla Grefve Hamiltons förslag med anslagsbeloppets nedsättning till 125,000 R:dr.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan oförändrad, hvartill svarades talrika och starka nej; sedermera proposition på bifall till samma hemställan med den af Grefve Lagerberg föreslagna förändrade lydelse, hvilken proposition jemväl med talrika och starka nej besvarades; vidare proposition på antagande utaf Grefve af Ugglas' förslag, då svaren utföllo med många nej jemte åtskilliga ja; ytterligare proposition på bifall till Grefve Hamiltons förslag, hvartill svarades talrika ja, blandade med nej; vidare proposition på antagande af Herr Stjernblads förslag, hvilken proposition med nej besvarades; och slutligen proposition på Grefve Mörners yrkande, hvartill svarades många nej blandade med ja; hvarefter och sedan proposition på antagande af Grefve Hamiltons förslag förnyats samt med talrika ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Grefve Hamilton, Hugo Bengt Archibald, begärde votering.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida Kammaren till kontraproposition vid den begärda voteringen antog bifall till Grefve Mörners yrkande, och, då dertill svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering

Votering om kontrapositionens innehåll yrkades; med anledning hvaraf uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att vid blifvande votering om antagande af Grefve Hamiltons förslag till beslut i afseenden å 36:te punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, kontrapositionen skall innefatta antagande af Grefve Mörners förslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, kommer Kammaren att bestämma annan kontraposition vid den blifvande voteringen.»

Voteringspropositionen anslogs, omröstningen verkställdes och rösterna befunnos vid dess slut hafva utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 20.

Uppsattes och justerades följande voterings-proposition i hufvudsaken:

»Den, som bifaller Stats-Utskottet i 36:te punkten af Utlåtandet N:o 36 gjorda hemställan med följande förändrade lydelse: »att Riksdagen måtte, för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning, anvisa för år 1868 ett extra anslag af 175,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas»; röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, bifalles ifrågavarande hemställan med följande förändrade innehåll: »att Riksdagen måtte, för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning, anvisa för år 1868 ett extra anslag af 125,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 36.

37:de och 38:de punkterna.

Utskottets hemställanden bifollos.

39:de punkten.

Momentet a.

Grefve Hamilton, Henning: Då föredragningen af detta Betänkande började, anhöll jag, att beslutet, det Betänkandet skulle punktvis föredragas, ej måtte utgöra hinder därför att, om under föredragningens lopp så skulle finnas lämpligt, man finge sammanslå flera punkter och

Riksd. Prot. 1 Afd.

om dem fatta beslut på en gång. Detta blef af Kammaren bifallet, med anledning hvaraf jag tager mig friheten att nu yttra mig om befästningsfrågan i sin helhet, med förbehållen rätt att framdeles jemväl vid de enskilda punkterna af befästningsfrågan, om så behöfves, uttala mina åsigter.

I händelse vi skulle komma i krig, är väl flertalet af den mening, att detta krig icke skulle vara ett anfallskrig utan ett sådant, der det vore fråga om att möta en fiende och hindra hans inträngande i vårt land. Vore vår flotta i det skick, att den antagligen kunde afhålla fienden från våra gränser, vore frågan om det fasta försvaret af mindre betydelse, finge saken ett annat utseende; men som förhållandet nu är och då flottans försättande uti dylikt skick skulle föranleda synnerlig stor kostnad, synes det mig vara så mycket angelägnare att med allvar tänka på fästningsförsvaret. Åtskilliga delar af försvarsväsendet äro af beskaffenhet, att det icke medför så stor fara att uppskjuta beviljandet af anslag till dem, emedan en del materialier lätt och snart kunna anskaffas; men så är icke förhållandet med ett lands fästningar, de måste uppföras efter en viss plan och kunna ej med skyndsamhet fullbordas, men böra, sedan de en gång blifvit påbörjade, med ihärdighet och tålmod fullföljas. Ur denna synpunkt anser jag det icke vara lämpligt att vara alltför sparsam i fråga om anslagen till fästningsverken, men än mindre, att, sedan ett dylikt verk en gång blifvit påbörjadt, afbryta arbetena derpå, helst då det kanske utan så stor kostnad skulle kunna bringas uti sådant skick, att det lemnade nöjaktigt försvar, och af detta skäl tror jag ock, att Utskottet i afseende å anslagen till fästningsverken förfarit något sparsamt. Förut har jag tvekat att yrka förhöjning i de anslag af förevärande beskaffenhet, som Utskottet tillstyrkt, men sedan Kammaren ned-satt det anslag, som af Utskottet tillstyrkts för tillverkning af kopparpatroner, har jag trott, att de besparingar, som dervid gjorts, kunde användas till fästningverkens fortsättande.

Att ingå i detaljerad pröfning af hvad Utskottet föreslagit, dertill anser jag mig icke vuxen, och om jag än måhända kunde mot ett eller annat af Utskottets förslag göra någon icke obefogad anmärkning, skulle Kammaren säkerligen deraf finna sig föga uppbyggd. För öfrigt anser jag det icke lämpligt för Representationen att ingå uti en närmare granskning af de särskilda förslagen, då dessa dock utgöra delar af en utaf Representationen för länge sedan godkänd plan för fästningsverkens byggande, samt det lätt kan inträffa, att Representationen till följd af bristande kännedom om de på frågan inverkande förhållandena kan, då den anser sig hushålla som bäst, göra sig skyldig till misshushållning, till hvilken åsigt jag har kommit, särskildt vid granskning af hvad Utskottet föreslagit, i fråga om anslag till Carlsborgs fästningsbyggnad. Äfven kan jag icke underlåta att göra en annan anmärkning, för att visa, att det icke uppstår något godt resultat, då Representationen vill stycke för stycke granska och besluta i frågor, deruti den icke kan ega sakkännedom. Man har nemligen icke velat, till fortsättande af Waxholms fästningsbyggnad, bevilja några anslag, förmodligen icke derföre att denna fästning redan är så stark, att den icke behöfver ytterligare förstärkas, utan derföre att den för tillfället icke är i smaken, men deremot beviljat, för fullbordande af skansen på Rindön vid Oxdljupet,

50,000 R:dr. Man anser sålunda skäligt att söka hindra fienden att framkomma på ett håll, men icke på ett annat; man lemnar det stora inloppet vid Waxholm öppet, men anser nödigt stänga det mindre vid Oxdjupet.

Jag får föreslå, att Riksdagen måtte, för fortsättande af Rikets fästningsbyggnader, till Kongl. Maj:ts disposition under år 1868 ställa ett belopp af 255,000 R:dr R:mt.

Herr Grefven och Talmannen förmälte, att då, på sätt Kammaren torde erinra sig, det förbehåll blifvit fästadt vid Kammarens beslut om förevarande Utlåtandes föredragning punktvis, att Kammaren, derest sådant funnes lämpligt, skulle ega för sig öppet att annorledes förfara, samt det af Grefve Hamilton nu väckta förslaget, hvilket omfattade alla de punkter, hvari anslag till Rikets fästningsbyggnader ifrågakommo, eller 39:de—44:de punkterna, icke lämpligen kunde företagas till afgörande i sammanhang med den nu föredragna punkten eller någon annan af nyssnämnda punkter; finge Herr Grefven och Talmannen hemställa, det Kammaren behagade besluta, att det af Grefve Hamilton nu väckta förslaget skulle särskildt för sig företagas till öfverläggning och beslut, hvaraf skulle följa, att, derest förslaget blefve af Kammaren antaget, Stats-Utskottets samtliga hemställanden i de omnämnda punkterna komme att förfalla, men att, om deremot förslaget afsloges, samma punkter blefve hvar för sig föredragna och afgjorda.

Ropades ja.

Grefve af Ugglas: Efter det beslut, som Kammaren nyss fattat, har jag för närvarande blott att yttra mig om Grefve Hamiltons förslag, att till Kongl. Maj:ts disposition, för fästningsverkens fortsättande, öfverlemna en viss summa penningar, för att efter godfinnande på de särskilda fästningsverken fördelas. I princip delar jag Grefve Hamiltons åsigt, och tror, att Regeringen bäst är i tillfälle bedöma, huru de för ett visst ändamål beviljade medel lämpligast må kunna användas. Då likväl anslagen till fästningsverkens byggande utgår med betydliga belopp samt äro extra anslag, och såsom sådana årligen skola beviljas, tvekar jag, huruvida den af Grefve Hamilton uttalade princip lämpligen på dessa anslag kan tillämpas. Jag tror nemligen, att, om ock en viss summa i berörda hänseende ställdes till Kongl. Maj:ts disposition, utan att detaljerade föreskrifter lemnades huru anslagen skulle användas, Regeringen dock skulle anse sig förbunden att följa det en gång framlagda projektet för fästningsverkens byggande, och att således med den lemnade friheten icke mycket skulle vara vunnet. För öfrigt förefaller det mig, som om det lätteligen skulle kunna inträffa under tider, då ett befästningsarbete omfattas med välvilja, men ett annat icke, att, om Regeringen finge, på sätt förslaget blifvit, anslag i klump, så mycket som möjligt deraf användes på det mera populära arbetet, medan deremot det andra förbisåges, ehuru måhända detta sednare vore för landet lika nödigt och nyttigt, som det förra. Jag anhåller derföre, att Kam-maren, vid behandlingen af förevarande frågor, måtte besluta, på sätt Utskottet gjort, rörande hvarje punkt särskildt.

Friherre Tersmeden: Ett sådant förslag, som Grefve Hamiltons, är alldeles nytt och måste såsom sådant väcka motstånd, men jag kan icke annat än glädja mig öfver, att det blifvit framställt. Under vår förra representation ingingo Ständerna i en detaljerad granskning af hvarje anslagsfråga, och vi hafva börjat på samma sätt vid denna riksdag, men jag hoppas, att vi någon gång skola komma derifrån. Jag tror icke, att i något annat konstitutionellt land Representationen företager en så minutiös granskning af anslagsfrågorna; och denna kunde väl försiggå på en tid, då vi hade långa och sällan återkommande riksdagar; men vill man hädanefter sluta riksdagarne inom den beräknade tiden, måste man skilja sig från dessa gamla vanor. Denna riksdag kan väl, såsom man tror, slutas inom föreskrifven tid, men också har inom Utskotten rådt en alldeles ovanlig ansträngning, och kanske har till och med ett eller annat ärende icke blifvit med full noggrannhet behandlad. Det synes mig ock, som i konstitutionela samhallen det borde vara hufvudsakligen förtroende till Regeringen, som skulle bestämma, huruvida de af densamma begärda anslag borde beviljas eller ej. Hushållsaktighet är dagens lösen och den är till fullo betingad af Statsverkets nuvarande tillstånd, men det är ju uppenbart, att man icke handlar i strid med denna åsigt, i fall man öfverlemnar till Kongl. Maj:t anslag i större grupper. Af sådana skäl och då vi svärligen kunna bättre än Regeringen bedöma, huruvida det ena eller andra fästningsverket må vara mer eller mindre behöfligt, tillstyrker jag bifall till Grefve Hamiltons förslag.

Friherre von Schwerin: Jemte det jag sluter mig till de af Friherre Tersmeden uttalade åsikter, ber jag att få tillägga, att det synes mig skola vara särdeles gagneligt, om vi kunde så snart som möjligt komma från den hittills följda atomistiska hushållningsprincipen och se frågorna från större synpunkter. Dessutom får jag förklara, att Grefve Hamiltons förslag synes mig såväl i militäriskt som politiskt hänseende vara riktigt, ty då frågan, huru ett land bäst skall försvaras, ofta är beroende af en mängd yttre politiska förhållanden, men Regeringen ensamt om dem kan ega noggrann kännedom, är det väl ock lämpligt, att Regeringen i fråga om försvarsverkets ordnande får något friare händer.

Herr Tornerhjelm: De föregående talarne hafva uttalat hvad jag tänkt. Det synes mig nemligen alldeles konstitutionellt riktigt, att, då man hyser förtroende till sin Regering, man icke meddelar alltför detaljerade föreskrifter i fråga om beviljade anslags användande; också lärer icke finnas någon Representation, som ingår uti sådana detaljer uti detta hänseende som vår. Likvisst, och då meningarne om hvilka orter i vårt land böra befestas äro mycket delade, anser jag det vara ganska lämpligt, att Representationen får i detta hänseende uttala sina åsikter, vid hvilka Regeringen icke lärer underlåta att fästa tillbörligt afseende. Då jag förmodar, att Stats-Utskottet uppgjort ett visst system för bestridande af de utgifter, som vid denna riksdag kunna ifrågakomma, skulle jag tvekat att bevilja högre anslag än hvad Stats-Utskottet tillstyrkt, så framt icke Kammaren, vid behandlingen af en före-

gående punkt i detta Betänkande, gjort en betydande nedsättning på ett af Stats-Utskottet tillstyrkt anslag, och det vore att förvänta, att ytterligare nedsättningar kunna ega rum. Men under sådana förhållanden anser jag det icke vara någon fara, att Grefve Hamiltons förslag godkännes, hvilket jag härmed får yrka.

Herr Wallenberg: Då det på detta rum blifvit ifrågasatt, att i klump bevilja anslag till fortifikationsbehofven, och då detta förslag för närvarande utgör föremål för Kammarrens öfverläggning, må det tillåtas mig att taga saken i betraktande, såväl i dess helhet som i dess olika detaljer.

Ehuru jag tror, att vi framdeles komma dit Grefve Hamiltons förslag syftar, anser jag likväl, att det varit lämpligare, om någon framställning i denna riktning skett, då Kongl. Maj:ts Proposition om Statsverkets tillstånd och behof remitterades till Stats-Utskottet, och att, såsom saken nu står, ett antagande af Grefve Hamiltons förslag skulle utgöra bevis på ett förtroende, som icke torde vara så allmänt deladt. Jag tror derföre, att vi ännu en riksdag måste fortgå på det gamla mindre angenäma men minutiösa sättet, helst som det torde vara en farlig sak att gifva ett bindande förtroendevotum i fråga om fästningsbyggnader, då det lär vara svårt, att i dessa tider, då dagligen nya uppfinningar förändra krigsväsendet, finna en man, som kan säga, hurudana fästningar man bör bygga. För min del känner jag icke någon sådan, och jag vet, att i de flesta länder söker man fåfängt efter en dylik.

Då vi nu skola granska de särskilda fästningsbyggnaderna, låtom oss börja med den, som i Utskottets Betänkande blifvit satt i främsta rummet, Carlsborg. Vi hafva hållit på med densamma i 40 år. Har ej ingenörväsendet på denna tid undergått några förändringar? Kunna vi säga, att någon bestämd plan finnes uppgjord för denna fästningsbyggnad, eller kunna vi snart motse, att den blir fullbordad? Jag tror det ej. Den anses numera såsom en ockupation för kronoarbetskorpsen. Till år 1854 utgick anslaget till Carlsborg med 50,000 R:dr. Det höjdes då till 100,000, från hvilket belopp Utskottet nu åter nedsatt det till 50,000, men äfven om 100,000 R:dr om året anslås, torde denna fästning icke blifva färdig snart. Ett krig, så beskaffadt, att denna fästning skulle tagas i anspråk, hoppas vi för öfrigt vara fredade för.

Dernäst i ordningen kommer Waxholm. Den är en sjöfästning, och deri ligger en betydlig skilnad. Om en landfästning skulle kunna med litet nog försättas i försvarsbart skick, så är detta deremot icke förhållandet med sjöfästningar, och Waxholm måste nära nog förbyggas, om den skall kunna försvaras, emedan de öfre batterierna ingalunda äro byggda så, att de kunna bestyckas med nutidens svåra artilleri. I afseende å frågan om Waxholms befästningar, har Utskottet gjort en diversion, som jag ej kan med, ty under det Utskottet förklarar, att en undersökning borde ske om lämpligheten af de der anlagda befästningarne, och att, intilldess denna undersökning blifvit gjord, man ej ansåg lämpligt bevilja anslag till befästningarnes fortsättande, har man till befästningar vid Oxdjupet anvisat en summa af 50,000 R:dr. Jag kan

icke gilla denna logik, och då man ännu ej vet, huru befästningarne efter en blifvande undersökning komma att anordnas, måste jag motsätta mig detta anslag af 50,000 R:dr till ett befästningsarbete, som blir alldeles onyttigt, om ej försvaret vid Waxholm ordnas på ett ändamålsenligt sätt.

Vid Carlskrona har Utskottet tillstyrkt anslag till en skans vid vestra Hästholmen och till anbringande af försänkning i inloppet bredvid densamma. Frågan om Carlskronas befästande har många gånger varit på tal inom Representationen, och står nu oafvisligen på dagordningen. För att rätt kunna bedöma den, måste man gå tillbaka till den tidpunkt, då Carlskrona anlades. Det var medan vi ännu voro herrar på Östersjön och icke löpte fara att bekrigas med ångkraften. I stället för att eskadrar då ständigt lågo på redden och det hörde till planen för Carlskronas försvar, att blockskepp skulle förhalas i inloppen, har man nu velat hjälpa sig fram med försänkningar och några få skansar vid de mera befarna inloppen. Af dessa inlopp är det sex, som äro tillräckligt djupa, för att kunna befaras med monitorer, och äfven om de fullständigt försvarades, torde det likväl vara nödigt att äfven från landsidan anbringa befästningar, hvilkas kostnad man beräknat endast till en obetydlighet — lumpna 900,000 R:dr. Då man dertill vet, att Carlskronas befästningslinier skulle med ett nät af fästen omsluta en areal af mer än 2 kvadratmil, så frågas, huru stor styrka skall hålla denna fästning besatt? Nära nog hela vår stående armé skulle dertill erfordras, åtminstone torde besättningen aldrig kunna i krigstid beräknas till mindre än 10,000 man.

Men om fästen, så dyrbara både att anlägga och att försvara, skola anläggas der, så framträder den frågan, hvad är det då som skall försvaras i Carlskrona? Då denna stad anlades, hade vi en stor flotta, nu hafva vi i stället »stora flottan», som i sjelfva verket är mycket liten, och om denna flotta drages derifrån, hvad är då det återstående af Carlskrona värdt? Dess dockor och varf. Den öfriga materielen som har något värde, är transportabel och kunde, i händelse af fara, på jernväg lätt föras derifrån och sättas i säkerhet. Jag tror derföre, att i afseende å denna fråga erfordras en grundlig undersökning och utredning.

Såsom ett bevis på den brist på omtanke och planlöshet, med hvilken man hittills gått tillväga i fråga om Carlskronas befästande, vill jag endast nämna, att vid fästningen Kungsholmen finnes ett inlopp, hvarest fartyg ända till 12 fot djupgående kunna passera obehindradt, enär detta sund icke försvaras af något af fästningens batterier. Dessutom äro de holmar eller öar, som ligga invid inloppen, så stora, att det är möjligt att på dem verkställa landstigning och derifrån bombardera staden. Såsom ett bevis på, att man icke ansett sig kunna stänga inloppen för en fiende, vill jag äfven anföra, att man ansett nödigt, att på den inre redden anlägga en krans af fästen.

Då jag talar om Carlskrona, kan jag ej underlåta att påpeka ett ganska märkligt förhållande, som nyligen inträffat. Man har nemligen der helt nyss fullbordat ett pansarbatteri, men när det skulle bestyckas, befanns att detta var omöjligt. De enda kanoner, som skulle vara lämpliga dertill, äro nemligen så stora, att de ej få rum i dessa batterier.

Der står således chefen för fortifikationsväsendet emot chefen för tygväsendet; den förre har byggt batteriet och anmäler det färdigt att bestyckas, den sednare säger, att embrasurerna äro så små, att någon lämplig bestyckning ej kan användas der. Huru gör man i andra dylika fall? När ett örlogsfartyg, när Orädd nyligen förolyckats, möttes dess besättning och befäl genast, vid hemkomsten till fäderneslandet, af en kallelse till krigsrätten. I detta fall åter har ej ens någon undersökning skett, oakadt icke någon, som är oskyldig, kan hafva något att befara af en dylik undersökning. När en sådan lamhet i förvaltningen visar sig, bör man då visa ett ökadt förtroende? Jag för min del kan det ej och anhåller derföre, att proposition måtte framställas på hvarje punkt särskildt, då jag icke ämnar rösta för högre anslag än dem Utskottet tillstyrkt.

Grefve Wachtmeister, Hans: Ehuru jag i principen gillar det af Grefve Hamilton framställda förslag, att klumpvis votera anslag till befästningsbehof, så hindras jag likväl af de motiver, som föranledt mitt bifall till Utskottets förslag, att godkänna Grefve Hamiltons framställning, emedan den innebär förhöjning af dessa anslag utöfver de belopp Utskottet tillstyrkt.

Orsaken hvarföre jag tillstyrkt Utskottets beslut ligger ej deri, att jag förbisett vigten af att fullborda dessa befästningar, eller att jag misströstat om befästningars verksamhet i allmänhet, utan deri att jag ansett det nödigt, att saken behandlades så, att man för framtiden kunde påräkna kraftig medverkan af Representationen, och att det vore bäst att slå in på den väg Utskottet tillstyrkt, att låta företaga en grundlig undersökning och utredning, hvarvid man kunde taga i anspråk så mycken yrkesskicklighet och sakkännedom, som vore att tillgå för att erhålla en fullt opartisk och grundlig pröfning, så att, när den sagt sitt sista ord, man kunde slippa höra så många anmärkningar och så mycket klander som hittills, och åtminstone slippa behöfva ingå i diskussion om befogenheten af dessa anmärkningar.

Att inlåta sig på någon diskussion härom, torde alltid vara vanskligt för den, som står utom facket, men man kan dock äfven i dylika frågor hafva ett omdöme, må vara instinktligt och mer eller mindre beroende på förtroende till personer, som man anser såsom sakkunnige; och det säkra är, att de anmärkningar man från dylika personer hört uttalas, på ett mycket obehagligt sätt skakat förtroendet. Jag fruktar, att, förrän detta förtroende blifvit återställt, har man intet, som kan sporra Representationen till de offer, hvilka kunna sätta oss i stånd att påskynda dessa fästningsverk. Det är sannt, att genom en dylik undersökning skulle förorsakas ett dröjsmål i dessa arbeten, men jag tror, att vi snart skola taga igen det, då förtroendet blifvit återställt. Af dessa skäl får jag afstyrka Grefve Hamiltons förslag och förbehålla mig, att, då de särskilda punkterna förekomma, få särskildt yttra mig om hvar och en af dem.

Herr af Klint: Då det förslag, som egentligen utgör föremål för öfverläggningen, kommit från en person, som så noga studerat formerna, att man ej behöfver befara, att detsamma strider emot föreskrifna former, får jag på det varmaste sluta mig till detsamma, enär jag tror, att det vore

lyckligt, om vi kunde komma derhän, att slippa särskildt diskutera hvarje särskild detaljfråga och möjligen stanna i olika beslut, i fråga om t. ex. Svea Garde skulle få bättre mat, men ej det Andra o. s. v.

Man har anmärkt, att tidpunkten icke skulle vara lämplig att beträda en dylik bana, och man har sagt, att det vore svårt att finna en person, som med afgörande bestämdhet kan säga, att våra fästningar skola ligga der och icke annorstädes. Detta tror jag äfven, men det torde finnas en ännu större svårighet att finna ett Stats-Utskott, i synnerhet numera, som kan säga om fästningarnes fronter behöfva ändras eller ej. Vidare har man behagat klandra snart sagdt alla planer och arbeten, som blifvit gjorda vid våra fästningar, och i detta klander sett ett skäl till afslag på Grefve Hamiltons förslag. Med all aktning för den, som framställt detta klander, tror jag dock, att Regeringen är mera i tillfälle att bedöma sakkunskapen hos vederbörande än en enskild person kan vara det, och jag finner ej heller häri någon anledning att motsätta mig Grefve Hamiltons förslag.

Jag vill ogera tro, att Utskottets förslag skall innebära ett misstroendevotum, utan att det snarare är af månhet om statsmedlen, som Utskottet icke gifvit mera än som skett, ty sparsamhet har varit så mycket på tal, att jag ej vill tro, att det varit annat än af sparsamhets-skäl, som Utskottet kommit till dessa siffror. Man har begärt en undersökning, derom vill jag ej yttra mig, jag anser den kunna gå bredvid Grefve Hamiltons förslag och kan den tillfredsställa allmänna opinionen, skall jag ej vara den, som vill sätta mig emot den. Med ett ord jag förordar på det varmaste Grefve Hamiltons förslag, och önskar, att det äfven måtte tillämpas i andra grenar af förvaltningen.

Herr Rydin: Då den förste värde talaren nämnde, att större delen af Kammarens ledamöter icke kunde på någon verklig sakkänedom grunda sitt omdöme i frågor, sådana som dem om anslag till fästningsbehof, kände jag mig träffad af denna anmärkning. Jag har nemligen i denna fråga haft mycken svårighet att komma till någon öfvertygelse. Jag väjde meilan å ena sidan Kongl. Maj:ts Proposition och å den andra sidan Stats-Utskottets förslag, emot hvilket reservationer blifvit afgifna både af dem, som mera närma sig den Kongl. Propositionen och dem, som vilja i motsatt riktning gå än längre än Stats-Utskottet. Till följd af denna ovisshet och ehuru jag till fullo uppskattar förmågan hos de sakkunnige män, som Stats-Utskottets ledamöter ega ibland sig, tror jag denna fråga lämpligast lösas på det sätt, Grefve Hamilton föreslagit.

Man har invändt, att ett dylikt beslut skulle innebära ett förtroendevotum, men det åtföljes af ett ökadtt ansvar och det blifver lättare för Representationen, då den beviljat ett dylikt anslag i klump, att sedermera kunna ställa administrationen till ansvar för det sätt, hvarpå den kommer att använda dessa anslag, och Regeringen blir den, som får bära ansvaret, om dessa anslag blifva i små summor bortplottrade.

Till följd deraf anser jag det vara af största vikt, att Kammaren, hvad formen beträffar, instämmer i Grefve Hamiltons förslag, så att man till fortifikationsbehofvens fyllande anvisar en viss summa i klump. Regeringen får friare händer att väl använda dessa anslag, medan Representationen kan fritaga sig från den ofta gjorda beskyllningen, att den

genom för små summors anslående till de särskilda militärbehofven, hindrat vårt försvarsväsendes ändamålsenliga utveckling. Med antagandet af detta förslag behöfver ej Representationen anses hafva gifvit på hand. att den skall uppgifva all specialisering och votera utgiftstitlarne i klump. Specialisering af anslag är införlifvad med vårt statsskick. En närmare specialisering af hufvudtitlarne har äfven för ej lång tid tillbaka blifvit sjelfvilligt föreslagen af ett lands regering, der enväldet nära nog herrskar, för att der ingifva representationen förtroende till styrelsen. Jag anser derföre ingen våda kunna uppstå, om man med varsamhet går till väga, då man mildrar den specialisering, som alltsedan 1809 varit regel. Svårt blir att afgöra, huru långt man lämpligen bör specialisera eller generalisera, men, hvilka åsigtter man än må hafva härom, måste man dock finna, att en så ringa generalisering, som den af Grefve Hamilton föreslagna, icke går utöfver en behörig varsamhetsgräns.

Jag anser således af vigt, att Kammaren fattar det beslut, att anslaget lemnas i rund summa, men lemnar deremot derhän, huruvida denna summa bör bestämmas till det förhöjda belopp, som af den värde talaren utan någon närmare motivering blifvit föreslaget, eller till den siffra hvartill Stats-Utskottet fastställt dessa anslag.

Friherre Sprengtporten: Våra fästningsbyggnader hafva för att utföras behöft en lång följd af år, och under tiden hafva så högst betydliga förändringar inträffat så väl i artilleri som örlogsväsendet, att de egt och måste ega ett mycket stort inflytande på beskaffenheten af dessa byggnader. Att således mycket behöfver förändras, det är klart till följd af sakens beskaffenhet, och jag hoppas att hufvudsakligen kunna få tillskrifva denna anledning det misstroende, som så väl inom Representationen som utom den blifvit framställt. Stats-Utskottet har nu föreslagit en grundlig undersökning af förhållandet och, såsom omständigheterna nu hafva gestaltat sig, synes mig en sådan undersökning vara på alla sidor önskelig, men jag hoppas, att resultatet icke skall blifva så nedsläende, som man fruktat, om man alltför mycket fäster sig vid Stats-Utskottets framställning. Kongl. Maj:t har för samtliga fästningsbyggnaderna begärt en summa af 454,000 R:dr. Stats-Utskottet har deremot endast tillstyrkt 155,000 R:dr, således en nedsättning af nära 300,000 R:dr. Jag ber att få nämna, att det ligger någon kontradiktion deri, att, då man anser andra grenar af försvarsväsendet så viktiga, man vågat neka så mycket till denna obestriddigen särdeles viktiga del af försvaret.

Grefve Hamilton har föreslagit — icke omotiveradt, som en sednare talare uttryckt sig, utan emedan ett motsvarande afdrag egt rum på en annan utgiftspost — en tillökning af 100,000 R:dr, hvarigenom afdraget skulle inskränkas till 200,000 R:dr, och han har derjemte hemställt, att dessa medel skulle ställas till Kongl. Maj:ts disposition, för att efter omständigheterna användas till de fästningsbyggnader, som företrädesvis ansågos nödiga. Till en dylik anordning finnes ännu ett annat skäl, det är, att i samma mån som de beviljade anslagen äro mera otillräckliga, i samma mån är det nödigt att sätta Kongl. Maj:t i tillfälle, att använda dem på den punkt, der de kunna göra bästa nytta. Mot detta

förslag har en annan talare gjort den anmärkning, att, då man ser på hvilket sätt dessa befästningsfrågor behandlas, det ej vore lämpligt att genom ett bifall till detta förslag gifva ett förtroendevotum åt den gren af förvaltningen, som är i fråga. Ja detta är sannt, om det kunde anses såsom ett förtroendevotum, då man afslagit större delen af det begärda anslaget och ingår med en begäran om undersökning om det skick, hvori våra fästningsbyggnader befinna sig. För min del tror jag ej, att detta skäl kan gälla, och instämmer därför i Grefve Hamiltons förslag, hvartill jag vågar anhålla om bifall.

Herr Wærn: Den princip, som Grefve Hamilton omtalat, är utan tvifvel värd öfvervägande, men jag anser den dock ej böra leda till den tillämpning, han vid detta tillfälle velat göra af den.

Den, som lever under ett visst system, märker lätt alla olägenheterna af detsamma, men deremot ej dess fördelar. Det är sannt, att genom det nu brukliga systemet komma vi något för mycket in på specialiteter, hvilka mången gång kunna vara svåra nog för Representationen att bedöma, och det är därför önskligt, att detta specialiserande må kunna förminska, men sättet dertill är ej att helt tvärt öfvergå till ett motsatt system, utan att noga tillse, att man i dessa specialfrågor ej förändrar Regeringens förslag, utan att man har särdeles viktiga motiver dertill; och enda sättet att göra detta möjligt är återigen, att Regeringen går tillväga med mera omtanke och utöfvar en större kritik på de förslag, som afgifvas af underordnade myndigheter.

Jag återgår till systemet, dess fel och förtjenster. Det är ett fel, att Representationen derigenom kommer att ingå i mycket små detaljer, men det har en mycket stor förtjenst att sprida sakkunskap hos Representationen och rigta Representationens ögon på landets behof. Om man läser en redogörelse för Engelska parlamentets diskussion vid budgetens antagande, finner man sällan någon diskussion i sak. Göres någon anmärkning af en ledamot, som säger sig i något embetsverk eller af sakkunnig person erhållit upplysning om ett misstag, så affärdas han helt kort med ett svar, som är föga eller intet upplysande. Om anslagen skola meddelas i klump, hvartill skulle det då tjena att meddela upplysningar om detaljer? De äro ej nödiga, och då så är förhållandet, uteblifva de äfven.

Således skulle vi, genom antagande af detta system, komma derhän, att ej allenast magten och ansvaret, utan äfven allt arbetet lägges på Stats-Rådet, och det skulle ej finnas annat sätt att få någon förändring i de grundsatser, som af ministären hyllades, än en ministèrförändring. Jag lemnar derhän, om vi skulle önska en sådan förändring. För min del önskar jag den ej. Jag vill mycket gerna tillämpa alla möjliga förbättringar på vårt system, men vet ingen annan förbättring, som är möjlig, än att Regeringen utöfvar en större kritik på vederbörande embetsmyndigheters förslag. Huru än härmed må vara, skulle det antingen vara praxis eller ett undantag, att, såsom föreslagits af Grefve Hamilton, bevilja detta anslag i klump. Någon praxis kan ej vara frågan om, ty vi hafva under den föregående behandlingen af den nu föredragna Hufvudtiteln, ingått äfven i de minsta detaljer, men nu, då man kommer till en ganska stor fråga eller den om fästningsbehof, vill man frångå

det hittills följda systemet. Jag anser det orätt, att på detta sätt afskilja en del och gifva den en olika behandling. I sjelfva verket är det svårt att förneka, att i vårt land det för närvarande finnas få saker, som ingifva ett sådant bekymmer som frågan, huru dessa statsmedel användas; men då vill man säga: vi skola icke ingå i någon pröfning af de fordringar I hafven framställt, vi hafva förtroende till Eder och vi bevilja Eder dessa medel. I sanning, om jag vore en ledamot af Regeringen, skulle jag undanbedja mig ett dylikt förtroende. Då dylika frågor under så många år af både Regering och Representation behandlats på det sätt, att man ingått i pröfning af hvarje särskild punkt, så eger Regeringen rätt att fordra, att man fortgår på denna bana, till dess ej så liffiga farhågor som nu förefinnas. Hvad skulle väl konsekvensen blifva, om man nu beviljade detta anslag i klump? Regeringen skulle sakna anledning att framställa detaljförslag, utan blott i klump bestämman den summa, som begärdes, och Representationen skulle sakna befogenhet att ingå i detaljer. Den föreslagna skrivelsen skulle då vara öfverflödigt, om vi så fullkomligt lemnade ärendets behandling åt Regeringen, och det, oaktadt inom landet finnes en stark opinion mot förvaltningen i denna del. En annan sak vore att medgifva, att hvad som beviljats till ett ändamål äfven kunde få användas till ett annat, om öfverskott derå uppstod. Detta kunde vara godt och nyttigt, men om man skulle i klump behandla dessa anslag och fortföre dermed, skulle följderna blifva, att man måhända ej mera beviljade några anslag till fästningsbyggnader, och om de ändock gäfvos, skulle det ske med största motvilja, och under förklarande, att efter all sannolikhet de komme att illa användas. Det enda sätt, att få enhet och samband emellan Regering och Representation, är i allmänhet och än mera i denna fråga, att man får veta hvartill medlen användas. De saker, hvarom fråga nu är, äro dock till sina grunddrag ej sådana, att icke äfven den, som står utom yrket, kan uppfatta dem, och därför tillstyrker jag, att man icke nu, och icke på det sätt som man föreslagit, måtte frångå den vanliga ordningen, vid beviljande af anslag, utan öfvergå till föredragning punktvis af de olika anslagsfrågorna.

Grefve Mörner, Carl Göran: Om Stats-Utskottet tillstyrkt beviljande af de anslag, som Kongl. Maj:t äskat, skulle hos mig uppstått någon tvekan att följa Utskottet på dess väg; men då Utskottet icke förfarit så, utan nedprutat till mindre än hälften de begärda anslagen till dessa byggnadsföretag, och detta på det sätt, att Utskottet afprutat en del af det anslag, som begärts till hvarje särskildt fäste, tillstår jag att, för att biträda ett dylikt beslut, fordras mera specialkunskap än hvad som kommit på min lott eller till och med på Stats-Utskottets. Det är därför jag anser det vågadt att upphöra, att från Regeringen på Representationen öfverflytta ansvaret för användandet af dessa medel. Af en föregående talare har yttrats, att ett dylikt sönderdelande af anslagssummorna vore nyttigt, för att inom Representationen bibehålla sakkunskap i dessa ärenden; men det är tvärtom, det är för att göra Representationen till den styrande och Regeringen endast till den verkställande magten. Om vi vilja se frukterna af ett dylikt system, behöfva vi endast slå upp vår historia från frihetstiden, och för min del önskar jag ej på nytt se mitt fosterland i ett sådant tillstånd som då.

Man har sagt, att, om man nu gifve ett generelt anslag till fästningsbyggnader, detta vore en öfvergång från det minutiösa system, som Representationen hittills följt. Detta vågar jag likväl bestrida. Rikets Ständer hafva många gånger utan all pröfning af detaljerna sagt, att de för det eller det ändamålet ställde till Kongl. Maj:ts disposition en viss summa, och jag tror, att den siste talaren sjelf iakttog ett sådant beslut i afseende å teknologiska institutets lärare. Jag vill ej inlåta mig på besvarande af de yttranden, som en del talare haft om det tillstånd, hvori en del af våra fästningar befinna sig, men jag tror mig likväl kunna ådagalägga, att de, som påstå, att fästningsbyggnaderna fortgått, utan afseende på de stora förändringarne i krigsväsendet, alltsedan 1820 intill denna tid, gjort sig skyldige till ett groft misstag. Jag har här i min hand en framställning af Regeringen, hvori framlägges nödvändigheten att med anledning af den oerhörda utveckling, som artilleriet på sednare tider erhållit, vidtaga åtskilliga förändringar vid våra fästningar. De medel, som för detta ändamål begärdes, blefvo likväl ej beviljade, och det är något, hvarför man förgäfvos söker hälftva ansvaret på Regeringen. En annan talare har ordat om svårigheten att befästa Carlskrona. Jag vill deremot fästa uppmärksamheten på vådan af att öfvergifva denna hamn. Huru skulle det se ut, om i händelse af ett krig Carlskrona vore i fiendens hand, ej ett Svenskt fartyg skulle våga visa sig i Östersjön, och denna hamns värde såsom en tillflyktsort för våra handelsfartyg undan fiendens flotta visade sig tillräckligt. Må man därför förlägga hela vår sjömagt hit till hufvudstaden, och tro att man dermed sett fäderneslandet väl till godo; för min del tror jag det ej.

Jag förenar mig med Grefve Hamilton i det af honom framställda yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden, hemställde Herr Grefven och Talmannen, att den vidare öfverläggningen i frågan skulle uppskjutas till eftermiddagens sammanträde, hvilket bifölls.

Anmälades och bordlades:

Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 8, angående väckt motion om ett tillägg till 3 § Tryckfrihets-förordningen; och Memorial N:o 9, angående verkställd granskning af Statsråds-protokollen; äfvensom

Lag-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 53, i anledning af väckt förslag, om dödsstraffets afskaffande;

N:o 54, i anledning af väckt motion, om ändring i gällande författningar rörande utrifning af vattenverk, som genom uppämning skada jord;

N:o 55, i anledning af återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 37;

N:o 56, i anledning af väckt motion, om förliknings-komitéers inrättande i hvarje kommun;

N:o 57, i anledning af väckt motion, om förändrad lydelse af vittneseden; och

N:o 58, i anledning af väckt motion, om ändring i vissa stadganden rörande exsekutionsväsendet.

Herr Fåhræus: Då pröfningen af Stats-Utskottets nyss bordlagda Utlåtanden N:ris 55--60 är beroende på utgången af åtskilliga andra ärenden, som äro uppförda senare på föredragningslistan, får jag föreslå, att förstnämnda Utlåtanden måtte på föredragningslistan uppföras näst efter Stats-Utskottets Utlåtande N:o 52.

Detta förslag bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 27 Mars 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades protokollet för den 9 dennes.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Fjerde Hufvudtitel.

Grefve Hamiltons förslag, att Riksdagen måtte, för fortsättande af Rikets fästningsbyggnader, till Kongl. Maj:ts disposition under år 1868 ställa ett belopp af 255,000 R:dr.

Friherre Raab, Adam Christian: Det var tidigt på förmiddagen då jag hos Herr Talmannen anhöll om ordet, och jag kunde då icke ana, att det skulle bli mitt öde att vara den förste, som fick yttra sig på aftonen. Jag skulle önskat, att det blifvit något senare, så att jag fått något flere åhörare, och, som jag hoppas, äfven anhängare af hvad jag nu ämnar föreslå. Då Grefve Hamilton på förmiddagen framkom med sitt förslag, blef jag ganska öfverraskad. Jag fann deri så många goda beräkningar å ena sidan, och å andra sidan så många betänkligheter, att jag var villrådig, hvad beslut jag skulle fatta. Under diskussionen har jag öfvervägt saken, och eftertänkt, huru jag skulle komma till bästa resultatet med undvikande af förslaget olägenheter. Det har den stora förtjensten för sig, att Regeringen kunde bli i tillfälle att koncentrera de medel, som Representationen ansåge sig kunna bevilja; ty jag medger att det är en vansklig sak för Representationen,

att kunna rätt fördela summorna och säga hvilka befästningsarbeten, som äro de angelägnaste. Å andra sidan tror jag det icke vara rätta tidpunkten att i en slump öfverlemna penningar till Styrelsen, att dermed göra och låta som den behagar. Det vore ett förtroendevotum, som jag aldrig förut sett, och jag fruktar att allmänna tänkesättet icke är af den beskaffenhet, att det är anledning att visa ett sådant förtroende. Visserligen har Grefve Hamilton sjelf förklaradt, att detta förtroende blefve modifieradt af den skrifvelse, som skulle i ämnet afgifvas; men då komma dessa begge åtgärder att så neutralisera hvarandra, att man icke visste hvad Representationen menat. Det är vanskligt att slå ihop de båda befästningsfrågorna, nemligen centralförsvaret, grundadt i Carlsborg, och kustförsvaret i och omkring Stockholm och Carlskrona. Det är som om Representationen, sedan den förut anlagt Carlsborg, nu blefve tveksam och ville slå in på ett annat sätt att försvara landet. Jag tror icke, att Representationen har så tänkt sig in i de olika grunderna för vårt försvar, att vi böra blottställa oss för att ge en sådan fingervisning. Man skulle kunna undvika detta och ändå vinna det ändamål, Grefve Hamilton afsett, och hvilket jag tror är detsamma som jag åsyftar, nemligen att göra så mycket vi kunna för befästande af inloppet till Stockholm. Detta är en vigtig punkt för Sverige; och om vi vilja sätta oss i försvarstillstånd, ligger det magt uppå, att så mycket som möjligt förstärka inloppet till vår största och vigtigaste stad. Jag tillåter mig icke något bedömande med anledning af de olika rykten och berättelser, jag hört om beskaffenheten af våra fästningar. Det säkra är, att deras anläggning börjades under en tid, då man icke kände sådana fartyg och kanoner, som nu finnas; och det kan icke förefalla underligt, om de fästningar, som äro af en så gammal plan, icke motsvara hvad nutiden i det afseendet kräfvat. Derröre måste något göras både vid Waxholm, Rindön och Oxdjupet, och dertill måste medel anslås.

Öfvergår jag nu till Carlskrona, som är min födelsestad, så skulle jag ingenting högre önska, än att denna stad kunde bevaras i det anseende den förut haft, och att den blefve så stark, att den kunde gifva skydd åt en flotta (och jag önskade att vi egde en sådan). Men då jag åtskilliga gånger kommit till denna stad, har det alltid fallit mig klart i ögonen, huru svårt det måste vara, att befästa den mot vår tids krigskepp och kanoner. Der finnas så stora holmar, att de lemna utrymme för batterier, hvarmed staden kunde beskyutas. Till denna stads befästande skulle åtgå flera millioner. Att der nedläggas endast 40 å 50 tusen R:dr om året, förekommer mig ändamålslost. Antingen skall man anslå så mycket, att man är säker att staden verkligen blir befästad, om vi dertill hafva råd, eller ock bör man spara och icke nedläggas kostnader utan ändamål, hvilka äro som en droppa i hafvet.

Ur denna synpunkt skulle jag tro, att, hvad Carlsborg beträffar, vi borde anslå något mer, än Stats-Utskottet tillstyrkt, och jag skulle i detta afseende vilja ingå på det af Grefve af Ugglas framställda förslag, på det att icke den tanke på centralförsvaret, som förut funnits, måtte öfvergifvas. Sedan ville jag förena kustförsvaret till en grupp, och på en gång besluta om de medel, som Kammarerna dertill ville anslå, utan att för hvarterdera af ställena, Waxholm, Rindön och Oxdjupet,

fixera någon viss summa. Hvad det tredje stället, Carlskrona, beträffar, så tror jag, att det vore bortkastade penningar, att derpå nedlägga några kostnader. Jag skulle således vilja tillstyrka Grefve af Ugglas förslag i afseende på Carlsborg, och Grefve Hamiltons förslag i afseende på inloppet till Stockholm, och dertill anslå äfven det belopp, som kunde tagas från Carlskrona; och slutligen skulle jag önska, att Kammarren ville godkänna det förslag till skrifvelse i ämnet, som Stats-Utskottet framställt.

Med dessa åsigter, som jag velat uttala för att motivera, hvarför jag icke kan ingå på Grefve Hamiltons förslag, får jag anhålla om afslag å detta förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag på förmiddagen tog mig friheten att framställa det förslag, som nu är föremål för Kammarrens pröfning, befarade jag att för detsamma icke vinna något understöd, och jag ville därför icke besvara Kammarren med någon vidlyftigare motivering af min åsigt. Min farhåga grundade sig derpå, att mitt förslag så väsendtligen skiljde sig från både hvad Stats-Utskottet föreslagit och Kongl. Maj:ts Proposition, att jag ansåg detta hindra dess antagande. Då jag emellertid nu är understödd af flere talare, ber jag att något närmare få utveckla skälen för mitt förslag. Jag måste erkänna, att under den korthet, hvarmed detsamma framställdes, åtskilligt måste ge anledning till anmärkningar, och deribland äro några, som jag genast vill upptaga till besvarande. En talare har sagt, att jag i saken hade rätt, men att, då han icke viste hvarifrån jag tagit den summa jag föreslagit, han icke kunde därför bestämma sig. Jag har tillstyrkt en tillökning af 100,000 R:dr, och grundat detta belopp på den upplysning jag i en Utskottets Betänkande vidfogad reservation erhållit, att, utöfver hvad Stats-Utskottet föreslagit, ett behof skulle förefinnas af 106,000 R:dr (några få tusen R:dr mer eller mindre är naturligtvis härvid icke af vikt,) och då jag ansett det vara en skyldighet att hålla mig inom den slutsumma, Utskottet för hela statsregleringen tillstyrkt, och jag vid en annan post med mitt votum bidragit till en nedsättning af 125,000 R:dr, har jag icke velat öfverskrida detta belopp. Detta är motivet för den summa jag föreslagit. Samme talare har yttrat betänklighet vid att min framställning skulle anses som ett förtroendevotum. Jag skulle önska att så vore; men det är något haltande i ett sådant, då man tillstyrker endast hälften af hvad som blifvit begärdt: Kongl. Maj:t har begärt 450,000 R:dr och jag har föreslagit beviljande af 250,000 R:dr. Jag kan icke tro, att det kan betraktas som något öfverdrifvet förtroende. Man har å andra sidan haft motsatta betänkligheter, nemligen, att antagandet af mitt förslag skulle ådraga Departements-chefen allt för stort ansvar. Dessa betänkligheter kan jag ännu mindre dela. Jag tror, att Representationens förtroende ålägger ansvar och att dessa båda frågor stå i sådan förbindelse, att förtroende icke finnes utan ansvar; men det är icke min åsigt att pålägga Departements-chefen något större ansvar, än han måste hafva, och jag skall strax visa sättet huru jag vill befria honom derifrån. I sammanhang härmed ber jag att få besvara en annan anmärkning, nemligen att man är nog öm om Stats-Utskottets skrifvelseför-

slag, som man icke kan passa in på mitt förslag. Jag medger, att det icke kan ske fullständigt, och det kostar icke mycket på mig, då jag finner dessa skrifvelseförslag ofullständiga och icke fullt lämpliga. Att det finnes ett visst misstroende mot fästningsbyggnadsstyrelsen kan icke förnekas. Detta grundar sig mindre derpå, att allmänheten söker att utreda, om fästningarne äro ändamålsenliga, än det kommer deraf, att icke full öfverensstämmelse mellan byggnadsstyrelsen och de olika vapnen inom arméen och flottan eger rum. Man har i andra länder sökt att komma till ett bättre resultat, genom att underkasta alla befästningsfrågor en komité, bestående af officerare från ingenjörkorpsen, flottan och arméen: och jag tror, att härigenom säkrast åstadkommes det förtroende man önskar. I stället för de af Stats-Utskottet föreslagna skrivelser, ville jag därför sätta en annan, deri Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om nedsättande af en sålunda sammansatt komité för dessa frågors pröfning. Derigenom skulle det allt för stora ansvaret afvältas från Departements-chefen. En annan talare har mot förslaget anmärkt dess nyhet, och att det icke vore öfverensstämmande med hvad i allmänhet brukats, samt att tillfället för införande af en sådan praxis vore illa valdt. Det är icke något nytt, utan blott en ytterligare tillämpning af en grundsats, som Riksdagen förr följt. I afseende på Femte Hufvudtiteln delades icke det vid förra riksdagen beviljade anslaget till flottan, så att man bestämde en viss summa för hvarje fartyg; utan Riksdagen anslog beloppet och användandet deraf öfverlemnades till Kongl. Maj:t. I mindre skala förekomma flera sådana fall, såsom anslaget till backiga vägars omläggning, som beviljas i rund summa, utan att föreskrift meddelas för hvilka backars borttagande det skall användas. Jag skulle kunna nämna flera sådana fall, men det anförda kan vara nog. Mitt förslag innebär således icke något nytt i detta afseende; jag har endast försökt att här tillämpa en förständig grundsats, som jag tror skall allt mer vinna utsträckning. Samme talare har yttrat sig om fördelarne af den detaljerade granskning, som nu eger rum, och det förtroende som uppkommer deraf, att Representationen kan på detta sätt granska Regeringens åtgärder. Jag tror, att, om Riksdagen beviljade anslag i rund summa, utan allt för detaljerad uppgift på de föremål, hvartill de skulle användas, skulle detta icke hafva till följd, att Regeringen begärde anslag utan angifvet ändamål; utan skulle Regeringen ändock motivera sina framställningar. Propositionerna kunna gerna handla om större summor; men då Kongl. Maj:t beslutar sådana framställningar, sker det på det sätt, att den föredragande Statsråds-ledamoten redogör för det behof, som finnes, och denna redogörelse åtföljer Propositionen i protokoll, som kommer till Riksdagens kännedom. Den granskning, Stats-Utskottet bör verkställa, kan således lika fullständigt ega rum. Denna anmärkning har därför icke någon grund.

En talare har ingått i pröfning af sjelfva frågan, och velat visa, att de anslag, som blifvit begärda, icke vore behöfliga. Jag ingick icke i någon sådan pröfning, då jag framställde mitt förslag. Men jag erkänner, att sjelfva beloppet måste innebära pröfning af föremålet; och jag anhåller därför att äfven få yttra några ord om de särskilda fästningarne.

ningarne. Den värde ledamoten yttrade sig först om Carlsborg, och anmärkte, att planen för denna fästning vore oförändrad sedan lång tid tillbaka, och att det icke vore skäl, att bevilja något ytterligare anslag för denna gamla förskansning. Det är sannt, att fästningen är fortfarande anlagd efter den gamla planen; men det är derföre, att någon anledning icke funnits att ändra denna. Befästningen mot sjösidan afser att förekomma öfverruupling. Der finnes en vall och en fristående mur, som blifvit oförändrade bibehållna, då man icke kan tänka sig, att fienden skulle kunna med större fartyg inkomma i Wettern. Det sista arbetet, eller kasernen, är äfven utfördt efter den ursprungliga planen, ehuru något förstärkt efter sednare tiders fordringar. Detta är ett vittnesbörd, att våra ingenjörens bildning och skicklighet stod högt redan för 20 år sedan, och att fästningen blifvit anlagd efter en god plan. I afseende på Waxholm äro äfven åtskilliga anmärkningar framställda. Jag tror, att åtminstone Stockholms försvar kan påräkna understöd af den värde ledamoten, och jag behöfver icke säga mycket derom. Det är klart, att en fästning, som är byggd för att motstå ett visst slags artilleri, måste förstärkas för att kunna motstå ett gräfre sådant, och så har förhållandet äfven varit med Waxholm. Samme talare yttrade sig hufvudsakligen mot Carlskrona och hade deremot åtskilliga anmärkningar. Han trodde, att batterierna der icke kunde rymma sådana kanoner, som nu brukas, och han beklagade, att icke en undersökning utredt, hvems felet derför vore. Måhända skulle Chefen för Landtförsvars-departementet derom kunna lemna upplysning. Mig synes klart, att, då någon befästning icke får uppföras, utan att ritning dertill blifvit af Kongl. Maj:t antagen, så kan ett sådant förhållande icke falla Chefen för Ingeniör-korpsen till last. Hvad nu ifrågavarande byggnader angår, så fullbordades de under år 1863. Det var bestämdt huru de skulle bestyckas, och om de icke äro tillräckliga för denna bestyckning, så är det en svår anmärkning; men att de icke äro tillräckliga för hvar och en bestyckning, det kan icke komma någon till last. Dessa batterier äro beräknade för starka kanoner, som skjuta på långa håll och med svåra projektiler. Det sägs, att man ärnat bestycka dem med slätborrade kanoner af ännu större kaliber och derföre skulle batterierna vara otillräckliga. Jag lemna derhän om detta vore lämpligt, och jag tror att några sådana kanoner ännu icke finnas. Någon förebråelse synes mig derför icke böra drabba Ingeniör-korpsen. Samme talare anmärkte, att Carlskrona vore nära nog omöjligt att försvara, och derom tycktes äfven en annan ledamot vara af samma tanke. Jag har här en promemoria med uppgift på inloppens djup, hvaraf synes att det skulle vara ganska svårt för monitorer att der ingå. Inloppet mellan Hasslö och Kettilskår är 6 fot under medelvattenhöjden, mellan Kettilskår och Bollö $1\frac{1}{2}$ fot, Östra Bollösund 1 till 3 fot, Djupa sund 5 till 7 fot, Östra segelleden förbi Långören har endast 8 fots djup och går sedan genom inloppen emellan Skällö och Senoren samt Senoren och Mølkelö, af hvilka det förstnämnda är så trångt, att det kan stängas genom försänkning, af endast en präm, och det sednare endast är tillgängligt för smärre farkoster. Intet af de smärre inloppen är således tillgängligt för större krigsfartyg, och det

är då endast genom de större inloppen, som anfall vore att befara. Frågan är då, om man kan stänga dessa med befästningar. Sådant är redan påbörjadt och ingenjörer misströsta icke derom. Man har sagt, att det icke tjänade till något, då fienden kunde landstiga på de större öarne och derifrån beskjuta fästningen. Men om man från öarne kan beskjuta fästningen, så kan man också från fästningen beskjuta öarne, och om den förra dervid understödjdes af pansarbåtar, har den gifvet öfvervigtigen på sin sida. Ehuru lokalen är särdeles gynnsam, blefve det visserligen dyrt att befästa Carlskrona åt landsidan, så att det kunde uthärda en långvarig belägring. Sådant har, så vidt jag vet, icke ingått i planen; men om man förser det med sådana försvarsmedel, att det är skyddadt mot öfverrumplingar, så måste försvaret i öfrigt så ordnas, att, om en så vigtig punkt som Carlskrona hotas, man snart kan komma den till hjälp. Den värde talaren sökte att helt och hållet förringa värdet af Carlskrona, såsom station för flottan. Jag har till hans omdöme och skicklighet stort förtroende; men såsom statsman och i förmågan att bedöma landets försvar, och hvad därför kan vara af vikt, sätter jag Carl XI och hans rådgifvare något högre. De omständigheter, som föranledde dem att antaga denna stad, som en vigtig punkt, hafva icke förändrats hvarken af tiden eller dess uppfinningar. Stadens belägenhet gör den till en hamn, dit man kan inkomma äfven under årstider, då sjöfarten på andra håll är stängd. Jag medger, att i den mån Sverige upphör att hafva flotta blir skyddet för en sådan af mindre vikt; men det är därför icke sagdt, att stället blir för landets försvar mindre viktigt, ty ju mer vi sjelfve sakna flotta, desto angelägnare är det att, i fall af krig, skaffa oss förbund med en magt, som har sådan; och vi måste då kunna erbjuda en god och befästad hamn, der flottan kan ingå, der den kan upplägga sina förråder och derifrån den kan utgå till anfall. Det är ur denna synpunkt, som Carlskrona är af vikt och på strategiska grunder, hvilka icke undergå någon förändring.

Jag skall icke längre uppehålla Kammaren, utan vill blott sluta dermed, att, om Friherre Raabs förslag är bättre än Utskottets, så anser jag det dock sämre än mitt. Jag vidhåller därför det sednare och anhåller fortfarande om bifall till detsamma.

Grefve af Ugglas: Ju mera jag tänker på det förslag, som Grefve Hamilton framställt, desto mindre kan jag fatta och gilla detsamma; ty om man utgår från den princip, som deri uttalas, förvånar det mig, att den först skulle göra sig gällande i den punkt, som rör fortifikationen. Om Herr Grefven hade föreslagit detta sätt för behandlingen af artilleribehovet, der bland annat förekomma 7 olika slag af vagnar till ett sammanräknadt belopp af 18,700 R:dr, skulle jag funnit det fullkomligt riktigt, ty jag får öppet erkänna, att jag ej anser Stats-Utskottet vara kompetent att bedöma, huruvida en eller annan af dessa vagnar möjligen kunde vara öfverflödig.

Nu väcker Herr Grefven detta förslag om poster, som äro omöjliga att sammanföra, enär det är gifvet, att, om Regeringen afser att få dessa anslag, kan den icke begära en rund summa härför, utan att ingå med redovisning för det sätt, hvarpå medlen skola användas, och

då pröfningen af denna redovisning ligger till grund för Riksdagens beslut, så innebär detta en moralisk skyldighet för Regeringen att använda anslagen på detta och icke något annat sätt. Bryter Regeringen mot denna skyldighet, blir följden den, att Representationen en annan gång med sparsammare hand beviljar anslag. Således, om också Representationen gifver en rund summa, ligger dock alltid härunder en fördelning af densamma, som Regeringen icke gerna kan frånträda och som gör, att det åsyftade målet icke kan på detta sätt uppnås.

En talare har yttrat, att det innebär ett förtroendevotum, derföre att Representationen icke kunde ingå i pröfning af det begärda anslaget. I detta yttrande ligger blott en half sanning. Det är sant, att Representationen icke kan ingå i en detaljerad pröfning, huru det bör användas; men en annan sak är den att ingå i pröfning af de olika ändamål, hvartill anslag begäras — en pröfning hvartill icke fordras detaljkänedom. Om t. ex. Stockholms befästade eller centralförsvaret skulle blifva föremål för Representationens öfverläggning, så måste dock Representationen i stort afgöra, huru härmed skulle tillgå, och jag är öfvertygad om, att, med mindre Representationen med förtroende omfattar dessa saker, Regeringen icke erhåller några anslag. Denna omständighet har redan blifvit af Herr Wærn tydligt utvecklad, och jag tror, att Stats-Utskottets förslag i detta hänseende är ett bevis för sanningen af detta mitt påstående. Skulle ett sådant förslag, som Grefve Hamilton nu väckt, föreligga Stats-Utskottet, så skulle Utskottet långt ifrån att komma till det resultat, som Herr Grefven åsyftat, i stället afstyrka alla anslag, och min enskilda öfvertygelse är, att, om Grefve Hamiltons förslag går igenom, så blir resultatet det samma i Kammaren, som det skulle blifva i Utskottet. Sedan jag nu vidrört denna fråga, anhåller jag, att, då man under förmiddagens plenum behandlade de olika befästningssystemen och tillfälle att få yttra sig häröfver kunde blifva afklippt, om Grefve Hamiltons förslag antoges, nu få säga några ord derom.

Hvad Carlsborg beträffar, så har jag i min reservation redogjort för skälen inom Utskottet. Då afdelningens förslag, som blott tillstyrkte 50,000 R:dr, ankom, afläts till fortifikations-befälhafvaren en skrifvelse med förfrågan, huru arbetena med denna förminskade summa skulle bedrivas. Hans svar innehöll, att, för att utan förlust kunna bedriva arbetena, fordrades minst en tillökning af 25,000 R:dr utöfver den af Stats-Utskottet föreslagna summan 66,000 R:dr. Beviljades ej detta, så måste man afskeda de privata arbetarne, och som desse förvärfvat en hög grad af skicklighet, skulle det vara särdeles svårt att umbära dem.

Jag öfvergår nu till Waxholms fästning, för hvilken Utskottet afstyrkt alla anslag på den grund, att den vore för svag att motstå nutidens artilleri. Det är klart, att gråstensmurar utan annat skydd icke kunna motstå artilleri; men jag vill fästa uppmärksamheten på, att en sjöfästning är mindre exponerad för långvarig beskjutning än en landfästning. I det förslag, som vid förra riksdagen inlemnades, om Waxholms försättande i fullständigt försvarsskick, ingår äfven, att de nedra batteriernas embrasurer skulle bepansras. Man har sagt, att anordningarne vore så illa vidtagna, att man hvarken kan få derifrån de kanoner,

som redan finnas, eller få in andra. Detta är icke sannt. Det är sannt, att murarne kunna sönderskjutas; men, då batterierna äro bombfria och kasematterade, kunna de väl ej gerna af nedfallande stenar skadas. Befästnings-komitéen, som i fjol undersökt Waxholm, har förklarar, att, sedan de derstädes nu pågående befästningarne blifvit fullbordade, fästningen skulle för en fiende blifva ytterst svår att intaga, och det är med anledning af detta, af så kompetenta personer nyligen afgifna yttrande, som jag motsätter mig aflåtandet af den utaf Utskottet till Kongl. Maj:t föreslagna skrifvelsen. Hvad sjelfva anslaget beträffar, så får jag säga, att, då ett förslag blifvit aflemnadt och godkändt samt utförandet af detsamma redan påbörjadt, det enligt min åsigt hvarken vore öfverensstämmande med statskloketens eller statshushållningens regler, att nu uppskjuta eller afbryta detsammans fullbordande. Hvad angår Carlskrona, har man mycket talat om möjligheten att befästa detsamma. Grefve Hamilton har redan förut besvarat dessa yttranden; men jag anser mig böra tillägga, att jag af sjöofficerare hört, att af de 6 inloppen till Carlskrona finnas endast 2, som nu kunna af krigsfartyg passeras. Det är förbi Kungsholmen. Ett tredje inlopp är genom försänkningar stängdt. Jag kan således icke få dessa uppgifter att sammanstämman med dem en värd talare lemnat om de 6 inloppen. Samme talare yttrade, att, om någon betvivlade tillvaron af de sex inloppen, så kunde han finna upplysning om dem i det hemliga arkivet. Jag har icke tillträde till detta arkiv; men om dessa inlopp äro så fördolda, att ej en gång flottans egna officerare känna dem, lära de väl ännu mindre vara en fiende bekanta. Till Carlskronas befästande från landsidan är äfven förslag uppgjordt, hvilket är ganska lätt verkställbart och ej kostar mer än 900,000 R:dr.

Jag vill icke med detta säga, att allt, som är gjordt vid Carlskrona är fullgodt; den ärade talaren bakom mig har redan besvarat de anmärkningar, som häremot blifvit gjorda. Jag vill blott säga, att jag tror, att en stor del af det klander, som är rigtadt mot fortifikations-befälhafvaren i Carlskrona derför, att befästningarne å Kungsholmen ej skulle rymma det artilleri, som der borde finnas, är obefogadt. Förhållandet är följande. Då 1864 Carlskrona skulle sättas i försvarstillstånd, ställdes till Chefen för Fortifikationen den fråga, hvad han ämnade göra för att förstärka försvaret vid inloppet till Carlskrona. Han uppgjorde då förslag till befästningarne, men Förvaltningen af Sjöärendena skulle bestämman bestyckningen och föreslog då 6-tusns stälkanoner. Befästningarne befunnos otillräckliga och endast tre kanoner kunde begagnas. Man säger, att fortifikations-befälhafvaren då bort upphöra med arbetet; men jag kan icke instämman i denna åsigt, ty då han kände, att de ritningar, efter hvilka dessa byggnader skulle ske, voro af Kongl. Maj:t fastställda, kunde han ej vänta annat än att, om Kongl. Maj:t funne en ny bestyckning behöflig, han derom skulle erhålla ordres. De anmärkningar, som kunna göras, äro, att bepansringen är otillräcklig, att embrasurerna icke äro lämpliga — de kunna blifva sönderskjutna eller stängda — samt att tornen möjligen äro för svaga för att bära det artilleri, hvarmed de böra bestyckas. Men allt detta är detaljsaker, som utan särdeles svårighet eller kostnad kunna afhjelpas. Men det, som jag anser vara det vigtigaste skälet för Carls-

kronas befastande, är det, som jag redan i min reservation anför, nemligen att, om Sverige vid inträffande behof skulle söka en bundsförvandt, måste vi tillförsäkra deras fartyg en säker, skyddad hamn. Detta är en så viktig sak, att en eller annan million icke väger mycket deremot. Det är därför jag ifrar för ett fullständigt befastande af Carlskrona. Vill man icke fullborda försvaret, anser jag bättre att spränga i luften de fästen, som finnas, ty de kunna i en fiendes hand blifva oss mycket farliga. Det är på dessa grunder, som jag, i motsats mot Utskottets förslag, önskar att få af Riksdagen godkänd en till Kongl. Maj:t ställd skrivelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta uppgöra och för Riksdagen framlägga förslag, huru, på minst kostsamma sätt, ett fullgodt försvar af Carlskrona må kunna ordnas, börande härvid äfven tagas i betraktande, huruvida ändring eller förstärkning af redan anlagda verk erfordras.

Jag vill icke längre upptaga tiden, utan får nu blott anhålla, att Kammarerna icke må godkänna Grefve Hamiltons förslag; men lemna bifall till det af mig i min reservation framställda förslag.

Grefve von Platen: Om jag icke hittills ingått i någon närmare granskning af det förslag, hvaröfver öfverläggning pågår, och jag nu icke heller gör det, så torde det finnas här för ett skäl deri, att den Kongl. Propositionen, uppställd på de grunder den ordinarie Departementschefen föreslagit, möjligen utgår från helt annan synpunkt än jag skulle tänkt mig. Det torde dock tillåtas mig nämna, att det är vida fördelaktigare, då ej anslag lemnas till åskadt belopp, att Styrelsen lemnas fria händer att använda det, som beviljas.

Jag vill icke fritaga någon styrelse från möjligheten att begå misstag; men vågar dock påstå, att sådana misstag, som Stats-Utskottet i förevarande fall begått, kan icke någon styrelse gerna låta komma sig till last. Bland dessa vill jag blott upprepa dem, hvilka en föregående talare påpekat, som t. ex. att för Carlsborgs fästning bevilja så ringa anslag, att icke en gång den der befintliga fångpersonal på lämpligt sätt kan sysselsättas; att tillstyrka bifall för befastningarna vid Oxeljuvet, men afslag för dem vid de andra inloppen till Stockholm — det är, säger jag ännu en gång, misstag så stora, att ingen styrelse kan begå dylika, och jag är öfvertygad, att, om medlen ställdes till Regeringens disposition, skulle de vida klokare användas. I afseende på Carlskrona, anhåller jag att få nämna några ord, och får till en början inståmma i hvad den föregående talaren så väl utvecklade, att nemligen denna stads befastande icke endast har sin betydelse derigenom, att dermed är afsedt att skydda flottans der befintliga förråder, utan att det för hela landets försvar är af vida större vikt än för flottan, att en så viktig strategisk punkt som denna icke lemnas utan skydd. Det är naturligt, att, då så stora förändringar inträffat med skjutvapnen, måste äfven befastningssättet förändras för att kunna motstå denna förökade anfallskraft, och jag vill därför icke motsätta mig någon slags undersökning, som man anser böra ega rum; men det finnes vissa förhållanden, som af hvar och en utan närmare undersökning borde kunna iakttagas, och det är ju gifvet, att, hvilka förändringar i fästningsverkens konstruktion än må uppstå, så måste, så snart ett försvar skall göras,

det vara lättare att försvara ett sund, som endast har $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ af sin naturliga bredd. Jag frågar då, om det under sådana förhållanden kan vara rätt, att neka de anslag, som äro begärda till försänkningar, därför att man anser befästningarne vara i behof af någon jemkning! Att en undersökning skall ske, vill jag visst icke motsätta mig. Kan det leda derhän, att Representationen blir mera öfvertygad om nödvändigheten af dessa arbeten, så anser jag detta vara ett mål alltför viktigt för att icke söka vinna detsamma, och jag tror och hoppas, att icke mycket befaras dermed, att, för detta måls vinnande, arbetena å befästningarne uppskjutas några månader. Jag vill blott erinra i afseende å Waxholm, att denna fästning helt nyligen undergått en grundlig besigtning, och jag har svårt att fatta, huru dessa arbeten, som äro ställda på flera år, skola bedrivas, om de på detta sätt skola underkastas täta besigtningar, som kunna försaka förändringar i planen.

Jag nämnde nyss, att Waxholm helt nyligen undergått en grundlig besigtning. Då häruti deltog officerare af artilleriet, fortifikationen och flottan, och desse afgåfvo det intyg, att systemet är godt, och befästningarne motsvara hvad man kan begära, så kan jag för min del icke inse hvad, som genom en nu anställd ny undersökning skulle vinnas.

Jag anser mig äfven skyldig nämna, att den person, som haft dessa arbeten sig anförtrödda, icke begär eller önskar något högre, än att de må underkastas all den kontroll, som Riksdagen anser nödig. I afseende på den summa, som Herr Grefve Hamilton föreslagit, vill jag icke yttra mig. Det är Riksdagen och icke Konungens rådgifvare, som böra deröfver yttra sig.

Jag tror dock, att han möjligen lättare vunnit sitt mål, om han icke sträckt sina fordringar så högt. Slutligen ber jag att få nämna några ord om bestyckningen på Kungsholmen. Jag tror icke, att detta rum är lämpligt för att ingå i några detaljerade granskningar i detta hänseende, och jag vill endast fästa uppmärksamheten på, att Kongl. Maj:ts bref af 1851 angående befästningar bestämmer, att byggnaden skall verkställas genom Landtförsvars-departementets, och bestyckningen genom Sjöförsvars-departementets försorg; men att någon förfrågan om bestyckningen från vederbörande, som haft sig befästningarne vid Carlskrona uppdragna, aldrig till Förvaltningen af Sjöärenderna inkommit.

Friherre af Ugglas: Då Grefve Hamilton framställde sitt förslag, får jag erkänna, att det slog an på mig ganska mycket. Jag har länge trott, att det skulle vara väl, om icke Representationen så inginge i detaljer, som hittills varit förhållandet. Men i den ordning, det nu är väckt, kan jag icke skänka detsamma mitt bifall, ty då Representationen en längre tid gått så tillväga, att den pröfvat hvarje anslag, så synes det mig icke lämpligt, att Riksdagen nu skulle rycka lös en särskild Hufvudtitel, för att på den tillämpa denna nya grundsats, utan att densamma en gång blifvit pröfvad på grund af en motion, eller af Stats-Utskottet föreslagen. Man har sagt, att detta sätt icke skulle vara något nytt, att det blifvit tillämpadt såväl vid anslaget till flottan förra riksdagen, som vid det hvarje riksdag beviljade anslaget till baccars omläggning. I afseende på det förra ställdes till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag för en nybyggnad, hvars beskaffenhet Riksdagen

hvarken hade pröfvat eller kunnat pröfva, ty man visste då icke, huru dessa fartyg skulle se ut. På samma sätt förhåller det sig med anslaget för backarnes borttagande.

I afseende på sjelfva saken, befästningarne, är denna fråga en af de i Representationen mest omtvistade. Det är föreslaget att lemna anslag till befästningar, då man ännu icke vet, hvilka befästningar skola fortsättas, utan frågan häröfver ännu utgör ett omtvistadt ämne, som af Representationen bör prövas. Att under sådana förhållanden ställa ett anslag till Kongl. Maj:ts förfogande kan jag icke finna lämpligt. Hade här varit fråga om att bevilja medel till fortsättande af befästningar, om hvilkas fortsättande Regering och Representation varit ense, så skulle jag för min del icke haft något emot att ingå på Grefve Hamiltons förslag; men att nu anslå medel till en omtvistad sak, är detsamma, som att från sig söka bortvältra ansvaret derför. På denna grund och derföre, att ett sådant förslag bör vara pröfvadt, och icke af Representationen opröfvadt tillämpas, måste jag motsätta mig Grefve Hamiltons förslag, och anhålla om afslag å detsamma.

Grefve Sparre, Eric: Jag skulle icke vågat att i denna fråga begära ordet, om icke diskussionen vändt sig till en principfråga, om hvilken jag tror, att hvem som helst kan yttra sig. Jag vill blott hålla mig till frågan om Representationen bör bevilja detta anslag eller ej. Den föregående värde talaren hade velat gifva bifall till detta förslag, om det blifvit väckt förr, eller på annat sätt, och har bestridtligheten mellan detta anslag och det vid föregående riksdag till sjöförsvaret lemnade, egentligen på den grund, att då detta sednare anslag lemnades, kände vi icke beskaffenheten af de fartyg, till hvilka det skulle användas.

Jag frågar, om vi hafva kommit till något resultat i denna fråga. Kunna vi döma om de olika meningarne i afseende på Waxholm och Carlsborg. Jag tror, att det icke finnes någon fråga, som är så svår för en Representation att afgöra, som frågan om dessa befästningar; och om alltså en strid derom här skulle kunna med någon fördel utkämpas, huru skulle det vara möjligt för en Konungens rådgifvare att besvara och vederlägga alla de inkast, som mot så många punkter kunna göras både här och i Andra Kammarerna? Om vi begå misstag, huru svårt att afhjelpa dem? Om vi gifva för litet, så är det väl bättre att Regeringen delar anslaget, än att såsom nu, vi vägra anslag åt Waxholm men bevilja åt Oxdjupet. Man har talat om principer och sagt, att det icke passar för Sverige att gifva anslag i klump. Hvad är det då, som passar för oss? Är det att administrationen icke skötes af Regeringen, utan af 2 råd, det ena af 125 och det andra af 175 ledamöter? Är det möjligt, att en stark verkställande magt på detta sätt kan uppstå? Det gifves i ett konstitutionellt samhälle icke någon annan utväg, än att lemna medlens användande åt Regeringen, ty Representationen kan icke taga detaljerna i sina händer. Frihetstiden lemnar oss tillräckligt afskräckande exempel härför. Nu vill man, att Representationen skall dela magten med Regeringen; men, säga hvad man vill, så kan jag icke få i mitt hufvud, att det finnes två verkställande magter i samma stat, utan vill Representationen hafva magten, så stadnar magten hos den. Men vi behöfva icke söka dessa bevis så långt bort som från Frihetsti-

den, vi hafva dem mycket närmare. Under de 50 år, som förflutit sedan införandet af vårt nya statsskick, hafva vi ingått i de minsta detaljer, och hvad har följden deraf speciellt för vårt försvarsverk blifvit? Jo att, oaktadt de summor, som blifvit på detsamma nedlagda, har vår armé icke varit rustad att gå i fält de gånger, sådant kunnat komma i fråga, som t. ex. åren 1848, 1855, 1863. Det konstitutionela systemet fordrar, att en sjelfständig man står i spetsen för hvarje Departement. Vi hafva också sett, hvilket förtroendevotum vid en föregående riksdag lemnades en Departements-chef, som haft nog sjelfständighet att frånträda sin plats, då han icke lyckades göra sina åsigtter gällande, men återtog den då de åter adopterades. Vi måste äfven till Chef för Landtförsvaret hafva en man, till hvilken Representationen hyser det förtroende, att den anser sig kunna lemna honom anslag i klump.

I fråga om befästningarne, föreslår Utskottet bland annat, att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t ingå med underdånig skrifvelse, att Kongl. Maj:t täcktes låta anställa undersökning af befästningarne vid Waxholm, Carlsborg och Carlskrona. Här företer sig den besynnerligheten att för undersökningen af Waxholm begäres »kunnige och opartiske män», hvilka egenskaper deremot icke måtte anses behöfliga för undersökningen af de sednare. Att Riksdagen således skulle i fråga om de 6 å 7 punkter, som röra befästningar, besluta underdåniga skrifvelser om 2, bifalla 1 och afslå de andra, är ett sätt att gå tillväga, som jag icke kan förstå. Grefve Hamilton har till sitt förslag på förmiddagen gjort det tillägg, att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrifvelse, med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes i nåder förordna en komité, bestående af sakkunnige män af fortifikationen, artilleriet, flottan och arméen, för att granska alla planer och frågor rörande det fasta försvaret, så till lands som sjös.

Detta är ett sätt att gå tillväga, som är en Representation värdigt; men att för hvarje särskild punkt begära en sådan undersökning af »opartiske» och »icke opartiske» män, kan, efter mitt sätt att se saken, icke vara någon Representation värdigt. Hvad sjelfva det af Grefve Hamilton föreslagna beloppet angår, så skulle jag, med anseende till våra ringa tillgångar, vilja gå ännu längre ned; men då redan det är litet, vågar jag det ej, utan instämmer med Grefve Hamilton. Slutligen har man yttrat, att det skulle vara orätt af Representationen att på detta sätt vältra ansvaret från sig på Regeringen. För min del undrar jag, om man icke handlar mera orätt genom att åtaga sig ansvaret för en sak, som man icke förstår, än att vältra det på någon, som bör förstå den; och att Regeringen bättre lär kunna bedöma denna sak än Representationen, kan väl ej betviflas. Jag anhåller derföre om bifall till Grefve Hamiltons förslag.

Herr Ekenman:

Herr Fähræus:

Friherre Sprengtporten: Då jag begärde ordet, var min afsigt att bemöta den mot Grefve Hamiltons förslag framställda anmärkning, att detsamma afveke allt för mycket från hvad förut varit brukligt. Jag

finner mig dock förekommen af Herr Grefven sjelf jemte en annan talare, och inskränker mig derföre att till de af desse talare anförda exempel lägga ett annat, nemligen anslagen till sjösänkningar och nyodlingar, hvilka ställas till Kongl. Maj:ts disposition, utan att Riksdagen bestämmer deras fördelning till särskilda ändamål. Då jag gillar den i förslaget uttryckta princip, och ej tror, att de af Herr Fähräus belarade formela svårigheter skola uppstå, yrkar jag bifall till Grefve Hamiltons förslag.

Herr von Möller: Egentligen har jag begärt ordet för att bemöta de anmärkningar, som en Stats-Utskottets ledamot framställt mot den nuvarande fortifikations-generalen. Då emellertid flere andra talare redan tagit den frånvarande i försvar, samt en aktad ledamot af Stats-Utskottet förklarar, att den föreslagna skrifvelsen angående Waxholms fästning icke innebure något misstroende votum mot bemälda person, kan jag fatta mig kort. Den förstnämnde talaren har yttrat, att Waxholms fästningsmurar voro så svaga, att de ej kunde bära kanoner af erforderlig kaliber och således ej motstå ett fiendtligt anfall. Denna anmärkning kan väl ej träffa den nuvarande fortifikations-generalen, hvilken endast utfört arbetena på grund af en utaf Kongl. Maj:t fastställd arbetsplan. Murarne hafva för öfrigt visat sig kunna bära 72-pundiga bombkanoner, och dessutom har hela befästningsplanen granskats af komitéen för hufvudstadens försvar, hvilken derom yttrat, att »försvaret egde en sådan fasthet, att det svårligen kunde af fienden öfvervinnas». Ej heller de felaktigheter, som möjligen förefinnas i Carlskrona och Carlsborgs befästningar, kunna tillräknas fortifikations-generalen, utan tidsförhållandena, som gjort, att äfven en för några år sedan för ointaglig ansedd fästning numera ej erbjuder samma säkerhet som förut. Om äfven en Niel, en Todtleben hade byggt dessa fästningar, så skulle de säkerligen fått uppbära lika mycket klander som General Kléen. Att för längre tid tillbaka uppgjorda fästningsplaner numera ej i allo uppfylla det åsyftade ändamålet, är ej ingenjörens fel, utan beror på artillerivetenskapens hastiga framsteg under sednaste åren.

Hvad beträffar Grefve Hamiltons förslag, hvilket förklarats vara ett förtroendevotum, så skulle jag gerna bifalla det-amma, såvida jag ej fruktade, att förtroendet blefve väl svårt att bära för en ny Krigsminister. En värd talare har skämtsamt yttrat, att han här i dag gifvit örfilar åt fortifikations-generalen; jag befarar att genom ett antagande af Grefve Hamiltons förslag örfilarne skulle kunna sträcka sig ännu längre och nå sjelfva Krigsministern. Jag afstyrker således hans förslag.

Herr Schartau: För min del kan jag ej biträda Grefve Hamiltons förslag att afhända Representationen dess rättighet, att i detalj granska de förslag, som inkomma från landets Regering. Om man äfven nu hyser ett så stort förtroende för den myndighet, som handhafver landets fästningsbyggnader, att man anser sig kunna med ett enda penndrag till densamma öfverlemna betydliga summor, — jag vet dock, att tankarne i detta fall äro mycket olika — så finnes ju ingen säkerhet för att detta förtroende skall fortfara. Den, som lefvat länge, har ock upplefvat tider, då förtroendet varit underkastadt ganska hastiga vexlingar,

Jag kan ej gilla, att man, utan närmare pröfning, frångår ett häfvunnet bruk och yrkar derföre, att Stats-Utskottet förslag, angående våra fästningsbyggnader, måtte punktvis fördragas.

Medan jag har ordet, får jag, angående de olika befästningarne förklara, att jag, i afseende å Carlsborg, ansluter mig till reservanternes yrkande, att anslaget måste höjas till 66,000 R:dr, att jag, beträffande anslaget till befästningarne vid inloppen till Stockholm, delar Friherre Raabs åsigt, att dessa anslag böra beviljas generelt och ej af Riksdagen utportioneras för hvarje särskildt sund, samt att, hvad Carlskrona angår, jag anser, att man ej bör splittra sina krafter på många håll, utan först söka få ett fästningssystem färdigt, och i detta fall låta Stockholms inlopp få företräde framför Carlskrona.

Grefve Hamilton, Henning: Jag ber om förlåtelse derför, att jag ännu en gång besvarar Kammaren, men det torde ursäktas, då jag säger, att jag endast ämnar med några ord besvara en talare, hvilken inom Kammaren åtnjuter så stort anseende, att jag anser det vara min pligt att söka bemöta några af de anmärkningar, han framställt mot mitt förslag. Herr Fåhræus har förklarat, att han i allmänhet gillade mitt förslag, men att han dock icke kunde instämma deruti, om jag dermed afsåge, att Representationen skulle erhålla mindre noggranna uppgifter om, och mindre detaljerad redogörelse för det sätt, hvarpå Regeringen ämnade använda de medel som anslås till befästningarne. Jag trodde mig hafva förekommit en sådan anmärkning, då jag på förmiddagen sökte visa, att i Kongl. Maj:ts Proposition icke behöfver finnas all den utredning, man skulle kunna önska, men att sådan återfinnes i Statsråds-protokollet, som åtföljer Kongl. Maj:ts Proposition. Då detta protokoll måste framgent blifva af lika beskaffenhet som hittills, enär föredragningen hos Kongl. Maj:t icke kan ändras genom mitt förslag, så kan naturligtvis icke detta föranleda någon mindre noggrann redogörelse från Regeringens sida för behovet af de anslag, hvilka hos Riksdagen äskas. Den andra anmärkningen af Herr Fåhræus, som jag vill upptaga till besvarande, rörde den ställning, hvari Andra Kammaren skulle komma till denna. Jag tror, att det är nödvändigt, att vi icke oupphörligen hafva blicken fästad på Andra Kammaren. Den är i sig sjelf tillräckligt stark och jag tror, att vi böra från första ögonblicket häfda den plats, vi innehafva i Representationen. Om vi nu börja frukta, att göra våra beslut obehagliga för Andra Kammaren, så kunna vi lika gerna afstå från att utgöra en väsentlig del af Representationen.

Jag skulle visserligen ännu i sjelfva saken hafva åtskilligt att anföra, men då jag redan länge upptagit Kammarens tid, måste jag afstå derifrån.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, i afseende å Grefve Hamiltons ifrågavarande förslag, hvilket lydte sålunda: »att Riksdagen måtte för fortsättande af Rikets fästningsbyggnader till Kongl. Maj:t disposition under år 1868 ställa ett belopp af 255,000 R:dr»; hade yrkats, dels att Kammaren måtte samma förslag bifalla och dels att förslaget skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Grefve Hamiltons ifrågavarande förslag, hvartill svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Till följd häraf förekom nu:

39:de punkten.

Momentet a.

Grefve af Ugglas: På de skäl, jag utvecklat i min vid denna punkt afgifna reservation, får jag hemställa, att det af Utskottet föreslagna beloppet måtte höjas till 66,000 R:dr.

Herr Wallenberg: Åberopande de af Utskottet anförda motiver, får jag anhålla om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Beck-Friis: Jag får förena mig med Grefve af Ugglas. Utskottets åsigt var, att så stort anslag borde gifvas, att arbetena vid Carlsborg icke skulle afstanna och att kronoarbeta-korpsen skulle kunna sysselsättas, men förhållandet är, att å den promemoria, som Chefen för Fortifikationen delgifvit Utskottet, en oriktig summering blifvit verställd, hvaraf skulle följa, att, derest Utskottets förslag antoges, blott 9,000 R:dr skulle finnas att tillgå för nyssnämnda ändamål. Men som denna summa är alldeles otillräcklig och det blifvit upplyst, att 25,000 R:dr ovilkorligen erfordras, får jag anhålla, att ett anslag af tillhoppa 66,000 R:dr måtte beviljas till Carlborgs fästning.

Grefve von Platen: Äfven jag får på de skäl, som förut blifvit anförda, anhålla, att detta anslag måtte höjas till 66,000 R:dr,

Sedan öfverläggningen härefter förklarats fulländad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan oförändrad, och dels bifall till densamma med den förändring, att anslagsbeloppet förhöjdes till 66,000 R:dr; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan utan förändring, hvartill svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på bifall till samma hemställan med ofvanberörda förändring, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Momentet b.

Grefve Sparre, Eric: Jag förmodar att Kongl. Maj:t skall finna, att, med hänsende till de förändringar, fortifikationen nödvändigt måste undergå, i anledning af artilleripjesernas förändrade beskaffenhet, en fullständig undersökning af sakkunnige män måste utföras, icke allenast i afseende å de befästningar, som Utskottet ansett böra undergå sådan utredning, utan äfven å de öfriga; men, som det icke torde vara lämp-

ligt att aflåta en skrifvelse om hvarje fästning, utan det torde vara mera skäl att anhålla om en generel undersökning af hela befästningssystemet, tager jag mig friheten att hemställa, att Riksdagen, vid anmälan af sitt beslut, angående anslag till fortsättande af Rikets fästningsbyggnader, må i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, i likhet med hvad i åtskilliga andra länder eger rum, i nåder förordna en komité, bestående af sakkunnige män af fortifikationen, artilleriet, flottan och arméén, för att granska alla planer och frågor rörande det fasta försvaret, så till lands som sjös.

Jag öfverlemnar åt Herr Grefven och Talmannen att bestämma, om det är lämpligt, att proposition framställes å detta mitt förslag vid denna punkt, eller sedan Kammarén fattat sitt beslut angående de tre särskilda skrifvelser, Utskottet föreslagit.

Herr Nordström:

Herr Grefven och Talmannen yttrade, att, hvad beträffade sättet för denna frågas behandling, Kammarén torde finna, att, sedan Utskottets hemställan i förevarande moment blifvit föredragen, densamma måste företagas till afgörande, hvilket dock ingalunda utgjorde något hinder för Kammarén att, i stället för Utskottets hemställan, antaga det af Grefve Sparre väckta förslaget eller något annat till ämnet hörande förslag. Skulle Kammarén antaga Grefve Sparres förslag, hvilket omfattade icke allenast det nu föredragna momentet, utan äfven mom. b, i 40:de punkten och mom. c, i 43:dje punkten, blefve följden deraf, att, då dessa sistnämnda moment förekomme, någon annan proposition derå ej kunde framställas, än att desamma, till följd af Kammaréns förut fattade beslut, skulle förklaras hafva förfallit. Blefve Grefve Sparres förslag deremot afslaget, komme Kammarén i tillfälle att särskildt pröfva Utskottets hemställanden i sistberörda moment, i den ordning de till afgörande företoges. Under föregående riksdagar hade det icke sällan inträffat, att ett af enskild riksdagsman framställt förslag, som varit af mera omfattande beskaffenhet än det af vederbörande Utskott afgifna, blifvit antaget, samt att till följd deraf Utskottets efterföljande framställningar kommit att förfalla. Kammarén torde således finna, att, i afseende å den nu förevarande frågan, ej kunde förfaras annorledes, än att, sedan öfverläggningen deri afslutats, Utskottets hemställan utan någon förändring först gjordes till föremål för proposition, och propositioner sedermera framställdes å de ändringsförslag, som med anledning af samma hemställan blifvit under öfverläggningen afgifna.

Herr Wallenberg: Jag får till den ärade ledamot, som nyss framlade ett nytt förslag till skrifvelse i förevarande ämne, hemställa, att han endast måtte vidhålla det sednare alternativet i skrifvelsen. Kammarén undviker derigenom att åter komma in på en allmän diskussion angående hela befästningsväsendet.

Grefve af Ugglas: Grefve Sparres förslag till skrifvelse innebär en oegentlighet, itly att enligt detsamma Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om ny undersökning i ett ämne, der Kongl. Maj:t

nyss anställt undersökning. Dels framlade Kongl. Maj:t för sednast församlade Ständer en fullständig plan för Waxholms fästningsbyggnader, dels har befästningskomitéen under sistförflutna året granskat arbetsplanerna vid alla våra fästningar. Jag vet verkligen ej, att man kan begära, att Kongl. Maj:t i detta fall skall göra mera, än han redan gjort. Jag anser bättre, att man vid hvarje särskilt befästning, som man ej finner tillfredsställande, ingår till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om undersökning, dock utan att dervid vilja föreskrifva Kongl. Maj:t, huru undersökningen skall förrättas. Mot Utskottets förslag till skrifvelse har Herr Nordström anmärkt, att man deri ej anhållit om svar, för den händelse att Kongl. Maj:t finner den för Carlsborgs fästningsbyggnad uppgjorda plan böra framgent efterföljas. Det torde dock vara klart, att, i fall Kongl. Maj:t villfar Riksdagens anhållan om en undersökning, Kongl. Maj:t i alla händelser underrättar Riksdagen om denna undersöknings utgång. Jag yrkar sålunda bifall till Utskottets förslag. Det säges visserligen, att en dylik skrifvelse skulle innebära ett misstroendevotum, men då beklagligtvis misstroende förefinnes inom landet, är en undersökning nödvändig, för att undanrödja detta, och visa nationen, att våra fästningsbyggnader bedrifvas på ändamålsenligt sätt.

Grefve Sparre, Eric: Jag har redan förut påpekat det besynnerliga i att aflåta tvenne skrivelser, angående våra befästningar, och i den ena anhålla, att undersökning måtte anställas af sakkunnige och opartiske män, men i den andra ej nämnde något om dessa kvalifikationer. Skrifvelserna böra väl i detta fall ega samma lydelse. En annan talare har uppvisat andra oegennyttigheter i Utskottets skrifvelseförslag. Det torde sålunda blifva nödvändigt att omredigera desamma, och jag hemställer om det icke då är lämpligare att aflåta en generel skrifvelse, angående hela vårt befästningsväsende. De förändringar inom artilleriet och flottan, som under sednare tider alideles omstörtat teorierna för fästningars krigsduglighet, eller kanonernas större skottvidd och kraft, införandet af pansarfartyg och dylikt ega väl lika betydelse för alla våra fästningar. Då härtill kommer, att, såsom den siste värde talaren erkänt, en undersökning är bästa sättet att undanrödja det misstroende, som onekligen förefinnes inom landet, och då detta misstroende sträcker sig lika väl till Carlskrona, som till Carlsborg och Waxholm, torde det ej vara riktigt att låta misstroendet kvarstå hos nationen, angående någon del af våra fästningsarbeten. Jag vidblifver mitt yrkande.

Herr Wärn: Då man erkänner, att det finnes ett misstroende i afseende å vissa fästningsbyggnader, hvilket måste undanrödjans, synes det vara mera skäl att aflåta en skrifvelse, som uttrycker detta misstroende i dess speciela delar, än att besluta en generel skrifvelse, som äfven afser de fästningar, till hvilka något misstroende icke hyses; då man arbetar på att få fullständigt förtroende till våra befästningar, böra just de särskildta frågor framställas, som störa detta förtroende. Mitt hufvudsakliga syftemål är, att förtroendet i denna viktiga fråga måtte så hastigt som möjligt återställas, och jag anser det därför vara

skäl, att Riksdagen aflåter en så beskaffad skrivelse, att Kongl. Maj:t redan nästa riksdag kan lemna Representationen svar derå. Jag hemställer, huru det skulle gå, om vi finge en komité, tillsatt för att undersöka hela vårt befästningssystem, och denna efter flerårigt arbete ogillade den plan, som hittills varit följd. Hvilka strider skulle icke i följd deraf uppstå under våra riksdagar och hvilken störande inverkan skulle icke ett sådant förhållande hafva på alla arbeten? Deremot tror jag, att, om Kongl. Maj:t afgåfve ett svar på de af Utskottet föreslagna *särskilda* skrivelser, skulle man hafva vunnit ett nyttigt resultat.

Hvad beträffar den brist på logik, som skulle förefinnas i Utskottets hemställan, så kan jag icke erkänna den, ty, om Riksdagen skriver till Kongl. Maj:t, i afseende å anslagens användande, är det tydligt, att Kongl. Maj:t härom kommer att meddela yttrande i Proposition om Statsverkets tillstånd och behof.

Jag finner det vara mest praktiskt att få utrönt förhållandet med en fästning i sender, och anhåller därför om bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Det tyckes som, om man ville taga till vana att aflåta skrivelser till Kongl. Maj:t vid alla möjliga tillfällen, men, om Representationen fortfar på det sättet, vill det förefalla mig som, om något afscende icke kan fästas vid sådana skrivelser. Hvad eger man rätt att vänta af Regeringen? Jo, att den med vaken blick och ständig omtanke skall verka för landets väl! Att då vid många tillfällen genom skrivelser anhålla om utredningar och undersökningar, är ju detsamma som att säga, att denna omtanke, denna vaksamhet icke finnes. Det är nu här fråga om en fästning, på hvilken man byggt i 40 år. Om Regeringen någonsin haft tillfälle att göra sig förtrogen med planen för någon fästningsbyggnad, så torde det väl vara med denna. Man har här sagt, att det i landet herrskar en allmän misstro mot fästningsbyggnaderna vid Carlsborg. Jag är en ringa medlem af Svenska folket och har talat med många om fästningsarbetena vid Carlsborg, men jag hyser ej sjelf och har icke heller hos andra förnummit någon sådan misstro. En misstro har dock vaknat hos mig och många andra, nemligen till lämpligheten af vårt s. k. centralförsvär. Det är ock denna misstro, som väckt afvohget mot Carlsborg. Härmed må nu vara huru som helst. Fästningen är nu så långt kommen, att man icke kan önska annat, än att den måtte blifva färdigbyggd, hvilket väl icke lär kunna inträffa förrän i våra barnbarns tid, med de anslag, som nu beviljas.

Jag anser den föreslagna skrivelsen vara alldeles obehöfelig och utan någon nytta, hvarföre jag anhåller om afslag å Utskottets hemställan.

Grefve af Ugglas: I likhet med den siste värde talaren skulle äfven jag finna den nu föreslagna skrivelsen onödig, för så vidt nemligen något misstroende ej förefunnes inom landet. Då emellertid ett sådant verkligt är rådande, så tror jag, efter de strider jag vid denna riksdag bevitnat, att hädanefter inga anslag till fästningsbyggnader komma att beviljas, förrän Regeringen visat, att den tager på sitt ansvar

och godkänner den hittills följda arbetsplanen. Detta är orsaken, hvarföre jag anser att en skrifvelse bör aflåtas.

Hvad åter beträffar Grefve Sparres förslag, så har Herr Grefven deri utgått från den förutsättning, att alla af Utskottet föreslagna skrivelser skulle afgå. Detta tror jag ej, åtminstone kommer jag att motsätta mig den angående Waxholm, och således torde ej en så omfattande skrifvelse, som han har ifrågasatt, vara behöfzig.

Herr Nordström: För min del tror jag icke, att det, från konstitutionel synpunkt sedt, kan tillkomma en Representation att ingå i pröfning af detaljerna i en befästningsplan, eller att hon ens dertill eger erforderliga insigter; men denna min individuella åsigt har i dag blifvit underkänd, och jag underkastar mig resultatet af Kammarens beslut, endast beklagande att man fattat ett beslut, som innebär ett intrång på den verkställande magtens område.

I förra momentet har Utskottet föreslagit ett mindre anslag till Carlsborgs fästning, än Kongl. Maj:t begärt, och såsom skäl därför anført den omständighet, att det kunde ifrågasättas, huruvida den för fästningsbyggnaden uppgjorda plan fortfarande vore fullt lämplig. Något annat skäl för nedsättning af det anslag, Kongl. Maj:t åskat, har jag ej funnit anfördt. Frågar jag nu, huru Utskottet tillämpar denna premis, så finner jag här föreslagen en skrifvelse, hvari Riksdagen skulle anhålla om undersökning, »huruvida den för Carlsborgs fästningsbyggnad uppgjorda plan är af beskaffenhet att böra äfven framgent efterföljas.» Här ligger konsekvens med premissen. Men derpå kommer fortsättningen: »och i annan händelse» (d. v. s. om planen ej befinnes vara god) till Riksdagen göra de framställningar, hvartill omständigheterna kunna föranleda.» Det senare anser jag efter det föregående beslutet vara det enda rätta, ty eljest hade det ej funnits något skäl att godkänna Utskottets hemställan om nedsättning i anslaget. Härå syftade jag, då jag yttrade, att man måste bemöda sig om konsekvens och logik i beslutet, ett uttryck, som jag anser mig böra vidhålla.

Grefve Sparre: Herr Wærn har ansett, att den af mig föreslagna skrifvelse skulle inveckla frågan. Då vi, så vidt jag vet, ej ega mera än 4 fästningar, och, i afseende å tre af dessa, undersökning är af Utskottet föreslagen, bör väl denna undersökning ej synnerligen försvåras, om den fjerde fästningen får följa med. Anser man åter, såsom den värde representanten för Östergötland, all undersökning vara öfverflödig, så har jag egentligen ej något att invända deremot. Skall emellertid en undersökning ske, så bör den företagas i ett sammanhang och på samma grunder. Utskottet har ju motiverat nedsättning i det af Kongl. Maj:t åskade anslag för Carlsborg på följande sätt: i »betraktande af de stora förändringar, som, särdeles under de sednare åren, egt rum i afseende å skjutvapnens konstruktion, torde det med skäl kunna ifrågasättas, huruvida den för berörda fästningsbyggnadsarbeten uppgjorda planen kan fortfarande vara fullt lämplig eller till större eller mindre del kräfva omarbetning och förändring» och detta gäller lika väl för våra öfriga fästningar, som för Carlsborg.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan oförändrad; dels af Grefve Sparre, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: »att Riksdagen, vid anmälan af sitt beslut angående anslag till fortsättande af Rikets fästningsbyggnader, må i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, i likhet med hvad i åtskilliga andra länder eger rum, i nåder förordna en komité, bestående af sakkunnige män af fortifikationen, artilleriet, flottan och arméen, för att granska alla planer och frågor rörande det fasta försvaret, så till lands som sjös;» dels af Herr Nordström, att Kammaren skulle bifalla Utskottets hemställan med följande förändrade lydelse: »att vid anmälan af detta beslut Riksdagen må i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i nåder låta undersöka, huruvida den för Carlsborgs fästningsbyggnad uppgjorda plan är af beskaffenhet att böra äfven framgent efterföljas, eller hvilka förändringar deri kunna vara af nöden, och deraf gifva Riksdagen del»; och dels slutligen af Grefve Mörner, att Utskottets hemställan måtte af Kammaren afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan oförändrad, hvartill svarades många ja jemte åtskilliga nej, och sedermera, hvar efter annan, proposition på Grefve Sparres förslag, på Herr Nordströms förslag och på afslag å Utskottets hemställan, hvilka alla propositioner besvarades med många nej jemte åtskilliga ja; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utskottets merberörda hemställan utan förändring blifvit änyo framställd samt med många ja jemte åtskilliga nej besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Friherre Raab, Adam Christian: Redan vid början af detta sammanträde förklarade jag mig ej kunna biträda Grefve Hamiltons förslag på den grund, att jag önskade, att man måtte särskildt handlägga frågan om Carlsborg, särskildt de tre punkterna angående försvaret af inloppen till Stockholm, och särskildt anslaget till Carlskrona. I öfverensstämmelse härmed får jag nu hemställa, att Kammaren ville på en gång handlägga 40, 41 och 42 punkterna, hvilka alla angå anslag till befästande af inloppen till Stockholm och hvilka med hvarandra stå i ett oskiljaktigt sammanhang. Kongl. Maj:t har begärt för Waxholm 90,000 R:dr, för Rindö skans 60,000 R:dr och för skansen vid Oxdjupet 100,000 R:dr, eller tillsammans 250,000 R:dr; Utskottet har af dessa anslag endast tillstyrkt 50,000 R:dr. För min del kommer jag att afstyrka allt anslag till befästningarne vid Carlskrona, enär jag anser att man i första rummet bör söka fullända hufvudstadens försvar, och antager således, att de till Carlskrona anvisade 55,000 R:dr kunna användas till ifrågavarande ändamål. Derjemte anhåller jag hos Grefve Hamilton, att han ville afstå 45,000 R:dr af de 125,000, han i dag inbesparat på kopparpatronerna. Sammanlägger jag nu dessa 55,000 och 45,000 med de 50,000 Utskottet redan föreslagit, erhåller jag en summa af 150,000 R:dr, hvilken jag anser böra användas till befästningar vid inloppen till Stockholm; och tillåter jag mig sålunda föreslå: att Riksdagen må i den

mån

mån bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om anslag till fortsättande af Waxholms befästade, till bepansrade vallgångsblinderingar å Rindös skans och till skansen vid Oxdjupet, att Riksdagen, till befästade af inloppet till Stockholm, anvisar för år 1868 ett extra anslag af 150,000 R:dr R:mt.

Herr Grefven och Talmannen yttrade, att Friherre Raab hade föreslagit, att Kammaren, med begagnande af den rätt till flera punkters företagande till afgörande på en gång, som Kammaren genom sitt beslut rörande sättet för Utlåtandets föredragning sig förbehållit, nu skulle fatta det beslut, att Riksdagen, till befästade af inloppet till Stockholm, må anvisa för år 1868 ett extra anslag af 150,000 R:dr, genom hvilket beslut Utskottets hemställanden i 40:de, 41:sta och 42:dra punkterna, i hvad desamma rörde de af Kongl. Maj:t äskade anslagsbeloppen, skulle blifva på en gång afgjorda. För sin del ansåge Herr Grefven och Talmannen det vara lämpligast, att Friherre Raabs omförmälda förslag behandlades på enahanda sätt, som det af Grefve Hamilton under förmiddagens sammanträde väckta förslaget att anvisa en rund summa till fortsättande af Rikets fästningsbyggnader, eller sålunda, att Friherre Raabs merberörda förslag särskildt för sig pröfvades och afgjordes. Skulle detsamma af Kammaren antagas, vore derigenom beslut fattadt öfver Utskottets hemställanden i 40:de, 41:sta och 42:dra punkterna; blefve det åter afslaget, komme dessa punkter att i vanlig ordning hvar för sig föredragas och afgöras.

Härvid anmälte sig och yttrade:

Herr Wallenberg: Jag understödjer Friherre Raabs förslag med afseende å föredragningssättet. Det har nemligen visat sig olägenheter deraf, att Utskottet tillstyrkt anslag för en befästning, men icke för en annan. Detta Utskottets förfarande låter dock väl försvara sig, ithy att Utskottet har tillstyrkt anslag för befästningar efter ny plan, men deremot afslagit anslag för sådana efter äldre planer. Äfven om Kammaren bifaller Friherre Raabs förslag, tror jag det dock vara skäl, att Riksdagen till Kongl. Maj:t aflåter en skrifvelse angående Waxholms fästning, på det att all misstro till densamma måtte blifva undanröjd. Det är med landets fästningar och nationen samma förhållande som med besättningen å ett örlogsskepp; huru kan man begära, att besättningen skall i farans stund behandla kanonerna, om den icke har förtroende till dem? Jag skulle känna mig lycklig den dag, då man ville föra upp en 12-tums kanon på öfra etagen af Waxholms fästning, samt sålunda pröfva densammas hållbarhet för nutidens artilleri.

Jag tillstyrker bifall till Friherre Raabs förslag, men hemställer dock, huruvida man icke skulle kunna nedsätta den af honom för ändamålet föreslagna summa till 100,000 R:dr. Äfven med antagande af denna summa hafva vi gjort den förutsättning, att vi framdeles skola kunna göra besparingar.

Efter att hafva erinrat derom, att det af Utskottet i mom. b af 40:de punkten framställda förslag till underdånig skrifvelse rörande

Waxholms fästning, såsom alldeles oberoende af de beslut, som rörande anslagen till samma fästning kunde komma att fattas, i hvarje fall skulle göras till föremål för Kammarens särskilda pröfning och afgörande; hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Kammaren behagade besluta, att Friherre Raabs ifrågavarande förslag skulle på det af Herr Grefven och Talmannen nyss omförmälda sätt till behandling företagas.

Ropades ja.

Friherre Beck-Friis: Jag kan icke inse annat än, att samma skäl, som föranledde Kamrarna att afslå Grefve Hamiltons förslag till behandling af befästningsfrågorna, äfven tala för ogillande af det utaf Friherre Raab nu väckta förslaget. Här är fråga om trenne särskilda anslag, hvilka, enligt min tanke, icke kunna sammanbindas.

Planerna till befästningsarbetena vid Waxholm och vid Oxdjupet äro samtidigt under år 1865 förändrade och stadfästade, och jag får därför föreslå, att Kammaren ville till Waxholms befästande bevilja det af Kongl. Maj:t äskade anslag 90,000 R:dr och till skansen vid Oxdjupet det af Utskottet föreslagna beloppet af 50,000 R:dr.

Herr Nordenfelt, Enar Wilhelm: Friherre Raab har förmäkt, att han kommit till den summa af 150,000 R:dr, hvilken han föreslagit skulle användas till befästande af inloppet till Stockholm, derigenom att han inberäknat den summa af 55,000 R:dr, som Utskottet tillstyrkt för befästningarna vid Carlskrona. Om Kammaren antog Friherre Raabs förslag, skulle ett sådant beslut omöjliggöra alla anslag till befästningarna vid Carlskrona, men, som jag icke kan gå in härpå, utan tvärtom ämnar, då frågan om dessa befästningar förekommer, yrka, att det därför af Utskottet föreslagna belopp måtte höjas, får jag anhålla om proposition derå, att den af Friherre Raab föreslagna summan måtte från 150,000 R:dr nedsättas till 75,000 R:dr.

Friherre Bildt: Jag anhåller att få understödja Friherre Raabs förslag, ty han synes mig hafva riktigt uppfattat frågan. Såväl Waxholms fästning som blindingarna vid Rindön och skansen vid Oxdjupet utgöra delar af befästandet utaf inloppet till Stockholm, hvarföre de böra betraktas i ett sammanhang. Jag anser, i likhet med Friherre Raab, att en viss summa borde för befästande af detta inlopp ställas till Kongl. Maj:ts disposition, på det att de arbeten, som äro angelägnast, måtte kunna i första hand utföras, men jag får dock hemställa till Friherre Raab, huruvida det icke skulle vara lämpligare att besluta, att det af Herr Friherren föreslagna belopp finge användas i allmänhet till befästande af inloppet till Stockholm, än att, på sätt Herr Friherren i sitt formulerade yrkande gjort, uppräknat de tre olika befästningspunkterna. Jag anhåller om bifall till Friherre Raabs yrkande.

Grefve af Ugglas: För min del understödjer jag Friherre Raabs förslag. En talare har ansett, att samma skäl tala mot bifall till detta, som mot bifall till Grefve Hamiltons förslag, men jag får dock erinra, att förhållandena i detta fall äro helt olika. De befästningar, hvilka här

äro i fråga, utgöra delar af ett fästningssystem; och icke bör väl Representationen bestämma, huruvida det ena utanverket af en fästning bör byggas förr än det andra. Hvad den af Friherre Raab föreslagna summa, 150,000 R:dr, beträffar, så är denna verkligen den minsta möjliga och den utgör ju 100,000 R:dr mindre än hvad Kongl. Maj:t begärt.

Friherre Raab: Jag måtte hafva blifvit missförstådd af Friherre Bildt; det af mig uppställda förslag innefattar ju hvad Herr Friherren sjelf önskade, jemte några ord till svar å Kongl. Maj:ts Proposition. Till svar å Herr Nordenfelts anmärkning får jag erinra, att äfven han har ju tillfälle att ösa ur den brunn, Grefve Hamilton förskaffat oss genom beslutet angående kopparpatronerna.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att Friherre Raab hade föreslagit, att Kam-maren skulle fatta ett så lydande beslut: »att Riksdagen må i den mån bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning om anslag till fortsät-tande af Waxholms befästade, till bepansrade vallgångsblindingar å Rindö skans och till skansen vid Oxdjupet, att Riksdagen, till befä-stande af inloppet till Stockholm, anvisar för år 1868 ett extra anslag af 150,000 R:dr»; och hade dels Herr Wallenberg yrkat bifall till detta för-slag med nedsättning af anslaget till 100,000 R:dr, dels Herr Nordenfelt påyrkat förslaget antagande med anslagsbeloppets förminskning till 75,000 R:dr, och dels slutligen Friherre Beck-Friis anhållit, att för-slaget måtte afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposi-tion på bifall till Friherre Raabs ifrågavarande förslag, hvartill svara-des många ja och nej i blandning, sedermera proposition på bifall der-till med den af Herr Wallenberg deri yrkade förändring, då svaren utföllo med många nej jemte åtskilliga ja, vidare proposition på anta-gande af samma förslag, med den förändring Herr Nordenfelt påyrkat, hvilken proposition jemväl besvarades med många nej jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på afslag å förslaget, hvartill svarades många så väl ja som nej; hvarefter och sedan proposition på bifall till oftaberörda förslag förnyats samt med många både ja och nej besva-rats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan votering blifvit begärd, yttrade Herr Grefven och Talman-nen, det Kam-maren egde att bestämma, hvilketdera af de öfriga yr-kandena skulle intagas i kontrapositionen vid den blifvande vote-ringen; hvarefter Herr Grefven och Talmannen framställde proposition derå, att afslag å Friherre Raabs förslag skulle utgöra kontraproposi-tion vid voteringen, och, då dertill svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering om kontrapositionens innehåll yrkades; med anledning hvaraf Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida bifall till Fri-herre Raabs förslag med den af Herr Wallenberg deri yrkade förän-

dring skulle utgöra nej-propositionen vid voteringen om kontra-propositionens innehåll, hvartill svarades många ja jemte några nej; och förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att, vid blifvande votering om bifall till det af Friherre Raab framställda förslag rörande beviljande af 150,000 R:dr till befästade af inloppet till Stockholm, kontrapositionen skall innefatta afslag å samma förslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antager Kammaren till kontraposition vid ofvanberörda votering bifall till Friherre Raabs förslag med den af Herr Wallenberg deri föreslagna förändring, att anslagsbeloppet nedsättes till 100,000 R:dr.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 39.

Upplästes och godkändes följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

»Den, som antager det af Friherre Raab framställda förslag om beviljande af 150,000 R:dr för befästade af inloppet till Stockholm, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren detta förslag.»

Vid denna omröstnings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 42.

Sedan Friherre Raabs förslag sålunda blifvit afslaget, förekom nu:

40:de punkten.

Momentet a.

Grefve af Ugglas: På grund af hvad jag så väl i min reservation som under dagens öfverläggning anfört, får jag yrka, att det af Kongl. Maj:t till Waxholms befästade äskade belopp måtte af Kammaren beviljas.

Herr Wallenberg: På grund af hvad under dagens öfverläggning anförts, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Bildt: Den siste värde talaren åberopade dagens diskussion såsom ett skäl för bifall till Utskottets hemställan. Jag har försökt följa denna diskussion, och den har åtminstone icke kunnat öfvertyga mig. Såsom Grefve af Ugglas i sin reservation anført, får man icke förbise våra viktigaste behof för de mindre magtpåliggande; och jag hemställer, om några befästningar kunna vara viktigare att förstärka, än de, som skydda inloppen till Stockholm. Dessa inlopp utgöra ju Mälardalens strategiska nyckel, och äro särdeles utsatta för en coup de main. Det vore verkligen att taga saken alltför lätt, om man bifölle Utskottets hemställan, och jag vill ej bära ansvaret för ett sådant votum. Man har sagt, att några anslag till Waxholms fästning ej borde beviljas, förrän de misstroendefrön, som finnas inom allmänheten, blifvit borttryckta. Då jag anser af vigt, att alla anledningar till misstro mot Regeringen i denna fråga undanrödjas, skall jag ej motsätta mig den i följande moment föreslagna skrifvelsen, förutsatt att Representationen verkligen med handling visar, att den vill gifva något till hufvudstadens försvar. Jag instämmer med Grefve af Ugglas.

Friherre Beck-Friis: På de skäl föregående talare anført, yrkar även jag, att till Waxholms befästande måtte beviljas ett extra anslag af 90,000 R:dr.

Grefve Wachtmeister, Hans: Man har mot Utskottets afstyrkande af anslag till Waxholms befästande anmärkt, att Utskottet derigenom skulle hafva tillstyrkt ett beslut, hvarigenom förut nedlagda kostnader skulle blifva bortkastade. Jag bestrider detta, och tror, att det af Utskottet föreslagna uppskof är väl förenligt med god hushållning. Utskottet har nemligen samtidigt föreslagit en undersökning, angående den för fästningsarbetet uppgjorda plans lämplighet. Denna undersökning kan leda till tre olika resultat; den kan visa, att planen är god, att den är oduglig, att den tål modifikationer. I första fallet är ju intet förloradt med ett års uppskof, helst om förtroendet hos allmänheten derigenom ökas; i andra fallet är det ju en ren vinst, om man undviker att kasta bort ytterligare 90,000 R:dr; hvad sista fallet angår, så lära väl nödiga modifikationer kunna verkställas vida lättare, ju mindre arbetet avancerat. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå samt beviljande af det utaf Kongl. Maj:t till Waxholms fästning äskade anslag, 90,000 R:dr, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvartill svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå samt beviljande af det ifrågavarande anslaget, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i mom. a af 40:de punkten i Utlåtandet N:o 36, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren denna hemställan och beviljar det af Kongl. Maj:t till Waxholms fästning äskade anslag, 90,000 R:dr.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—29;

Nej—40.

Momentet b.

Grefve af Ugglas: Då, såsom under diskussionen förut blifvit upplyst, planen för fästningsarbetena vid Waxholm uppgjorts år 1865 och under sistlidet år blifvit granskad af komiterade för Stockholms befästade, torde intet vinnas genom en sådan skrifvelse, som den här föreslagna; och yrkar jag derföre afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Wallenberg: Jemte det jag yrkar bifall till Stats-Utskottets nu föredragna skrifvelse, får jag erinra den förre värde talaren, som påstått att sjöbataljer numera icke räcka länge, om striderna vid Charleston, hvilka fortgingo flera veckor. Nu för tiden kan man med fartyg anställa verkliga belägringar mot fästningar, och det är då så mycket viktigare, att fästningarne hållas i fullt krigsdugligt skick.

Herr Björnstjerna: Jag förenar mig i den utaf Grefve af Ugglas uttalade åsigt. Jag skulle hafva gjort det, äfven om Kammaren icke vid förra momentet bifallit Kongl. Maj:ts hemställan, men nu, då så skett, synes mig en skrifvelse, så redigerad, som här föreslagits, vara nästan omöjlig. Man skulle då bevilja anslag till Waxholms befästning, men på samma gång anhålla, att några arbeten icke måtte företagas, förrän undersökning verkställts. Vidare föreslås, att denna undersökning skulle förrättas af »sakkunnige och opartiske män.» Man har redan påpekat det svårfattliga i detta uttryck; sakkunnige män måtte väl vara fortifikationsofficerare, men desse äro ej opartiske, ty de hafva biträdt vid fästningsarbetena; skall man åter taga opartiske, kan man ej finna några, som äro sakkunnige. Inga, som bo i Stockholm eller dess omgifningar, kunna heller anses opartiske, ty de hafva en gifven fördel af att inloppen till hufvudstaden befästas. Det torde således blifva särdeles svårt att finna några personer, hvilka kunna blifva medlemmar i denna undersökningkomité. Då nu för öfrigt den för Waxholms befästning upprättade plan, hvilken afser att hindra en fiendtlig flotta att inkomma genom sundet, blifvit så nyligen som år 1865 noga granskad och öfvervägd samt således varit föremål för en fullständig revision, torde intet skäl förefinnas att nu aflåta en skrifvelse, hvilken skulle tillkännagifva, att Representationen ej ansåge denna plan

uppfylla sitt ändamål. Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan i detta moment.

Grefve von Platen: Jag har förut i dag haft tillfälle att nämna, att den person, som hufvudsakligen har sig uppdraget byggandet af Rikets fästningsverk, icke önskar något högre än en sådan undersökning, som här är föreslagen; och jag har tillika uttalat min åsigt, att, derest ett sådant mål, som här är förespegladt, skulle kunna vinnas genom en dylik undersökning, det är allt skäl att anställa en sådan. Men åberopande de skäl, som af den siste värde talaren blifvit anförda, får jag hemställa, om det står väl tillsammans, att, sedan Kammaren nu beslutat ett anslag af 90,000 R:dr till Waxholms fästning, Kammaren derefter beslutar en skrivelse i den af Utskottet föreslagna riktning.

Herr Wallenberg: I den föregående punkten har Kammaren beviljat anslag till fortsättning af fästningsbyggnaderna vid Carlsborg, och tillika beslutat en underdånig skrivelse, angående planen för samma fästningsbyggnader, så att icke är det långt efter prejudikatet. En värd talare, som är ledamot af Stats-Utskottet, har gjort sig mycket rolig i anledning af det i Utskottets hemställan förekommade uttrycket, att en undersökning måtte anställas af *opartiske* män, men jag tror, att detta uttryck väl låter försvara sig, ty det måtte väl i Sverige finnas generaler, som icke deltagit i fästningsbyggnader, eller, utan att vara fortifikationsofficerare, kunna bedöma, huru en fästning bör vara beskaffad, för att kunna sägas vara i försvarsbart skick. Till sjös är åtminstone det förhållandet, att en sjöofficer måste kunna bedöma ett fartygs sjöduglighet, utan att han derföre behöfver kunna bygga fartyg. Jag får emellertid förena mig med de Herrar, som yrkat återremiss, på det att den föreslagna skrivelsen måtte erhålla lämpligare redaktion.

Friherre Bildt: Jag yttrade under debatten om mom. a, att det föreföll mig besynnerligt, att man icke ville gifva anslag till ifrågavarande fästningsbyggnad, men ändock ville besluta en underdånig skrivelse angående densamma, och jag yttrade tillika, att, om man beviljade anslag och ett vilkor derför vore, att en skrivelse afläts, på det att all misstro till denna fästnings krigsduglighet måtte blifva undanröjd, ett sådant beslut skulle innehålla en verklig fördel icke allenast för dem, som hafva med befästningarne att göra, utan äfven för Riksdagen, då fråga framdeles uppstår om nya anslags beviljande för samma ändamål. Alla dessa skäl kvarstå nu, sedan Kammaren nyss beviljade det af Kongl. Maj:t äskade anslag af 90,000 R:dr. Om Kammaren nu beslutar en skrivelses aflåtande, torde dock Utskottets förslag till sådan erfordra omredigering, hvarför jag instämmer med dem, som yrkat, att punkten måtte återremitteras.

Man har ganska riktigt anmärkt, att man icke bör fästa sig vid något annat än sin öfvertygelse och icke vid det, som Andra Kammarren antages möjligen komma att besluta i dylika frågor, eller med andra ord, att man icke bör inlåta sig på någon konjekturalpolitik. Men jag tror dock, att, om man, utan att uppoffra sin öfvertygelse, kan åstadkomma en sammanjemkning emellan de båda Kamrarna i dylika

frågor som denna, man bör göra det, för att komma till ett önskvärdt resultat. För mig är det klart, att, om nu, sedan denna Kammare bifallit Kongl. Maj:ts Proposition, Andra Kammaren gillar Utskottets förslag i afseende å sjelfva anslaget, denna Kammare vid den sista voteringen icke kan hafva att påräkna mycket understöd för sitt beslut, om skrifvelseförslaget då är ohjelpigt förfallet. Är det nu så, såsom en af Konungens rådgifvare förklarar, att skrifvelsen i sig sjelf är nyttig och icke kan komma att upptagas såsom ett misstroendevotum mot Chefen för Fortifikationen, utan denne tvärtom önskar den ifrågakända undersökningen, så kan det icke förnekas, att enda hindret för en skrifvelses aflåtande vore formela skäl, men för dessa formela skäl bör man väl icke riskera att få det af denna Kammare nyss beslutade anslaget afslaget.

Jag instämmer derföre med Herr Wallenberg.

Friherre Sprengtporten: I likhet med den förste talaren tror jag visserligen, att ifrågavarande skrifvelse hvarken är behöflig eller kommer att leda till något egentligt resultat, men, med afseende å den riktning dagens diskussion tagit och enär flere talare förklarar sig önska en sådan skrifvelse, torde det ej vara rätt att undertrycka denna önskan. Skrifvelsen bör emellertid ändras till öfverensstämmelse med Kammarens beslut vid förra momentet, och biträder jag derföre Herr Wallenbergs yrkande.

Grefve Sparre, Eric: Om man allmänt hyste den åsigt, att Waxholms fästning kunde uppfylla sitt ändamål, så behöfdes ju ingen skrifvelse, men då nu inom Utskottet yppats en viss misstanke, att det förhåller sig med Waxholms fästning på samma sätt som med Jerichos murar, hvilka ramlade vid första stöt i basunen, så torde det vara allt skäl att genom en undersökning söka utplåna denna misstanke. En af Konungens rådgifvare har ju för öfrigt upplyst, att fästningens byggmästare ej begär något bättre, än en undersökning, och hvarföre skola vi då vägra honom den. Jag biträder yrkandet om återremiss.

Friherre Raab, Adam Christian: För min del är jag visserligen öfvertygad, att Waxholms fästningsbyggnad kommer att bedrifvas lika omsorgsfullt, vare sig skrifvelse i den af Utskottet angifna syftning aflåtes eller icke, men på af föregående talare anförda skäl, anser jag dock en sådan skrifvelse böra afgå, och biträder derföre Herr Wallenbergs yrkande.

Grefve von Platen: Då det är för mig af vigt, på grund af den ställning jag inhar, att man icke må gifva åt mina ord en annan betydelse, än de kunna ega, såsom uttryck af min egen åsigt i frågan, och då man tyckes fästa mycken vigt vid, att en skrifvelse i den af Utskottet antydda riktning aflåtes, instämmer äfven jag i Herr Wallenbergs yrkande.

Herr Ekenman: Äfven jag anser det vara skäl att i denna fråga aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t, men då den af Utskottet föreslagna

numera, efter Kammarens beslut vid förra momentet, ej torde vara lämplig och återremiss bör undvikas, tager jag mig friheten föreslå följande skrivelse: att Kongl. Maj:t måtte genom sakkunnige män låta undersöka, huruvida den för Waxholms fästning uppgjorda plan är af beskaffenhet att böra äfven frangent efterföljas, och i annan händelse till Riksdagen göra de framställningar, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å Utskottets förevarande hemställan, hvars antagande utan förändring ej blifvit af någon ledamot begärdt, hade yrkats dels af Herr Ekenman, att densamma måtte bifallas med följande förändrade lydelse: »att Riksdagen må i underdånig skrivelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunnige män låta undersöka, huruvida den för Waxholms fästning uppgjorda plan är af beskaffenhet att böra äfven frangent efterföljas, och i annan händelse till Riksdagen göra de framställningar, hvartill omständigheterna kunna föranleda»; dels att Utskottets hemställan måtte återförvisas; och dels slutligen, att densamma skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvartill svarades nej; sedermera proposition på antagande af Herr Ekenmans förslag, hvilken proposition jemväl med nej besvarades, vidare proposition på återremiss af merberörda hemställan, då svaren utföllo med många ja jemte några nej, och slutligen proposition på afslag å samma hemställan, hvarvid svarades många nej jemte några ja; hvarefter och sedan proposition på återremiss af oftaberörda hemställan förnyats, samt med många ja jemte några nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

41:sta och 42:dra punkterna.

Utskottets hemställanden biföllos.

Som tiden nu var långt framskriden, hemställde Herr Grefven och Talmannen, att den vidare föredragningen af Utlåtandet skulle uppskjutas till nästa sammanträde; hvilket bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.